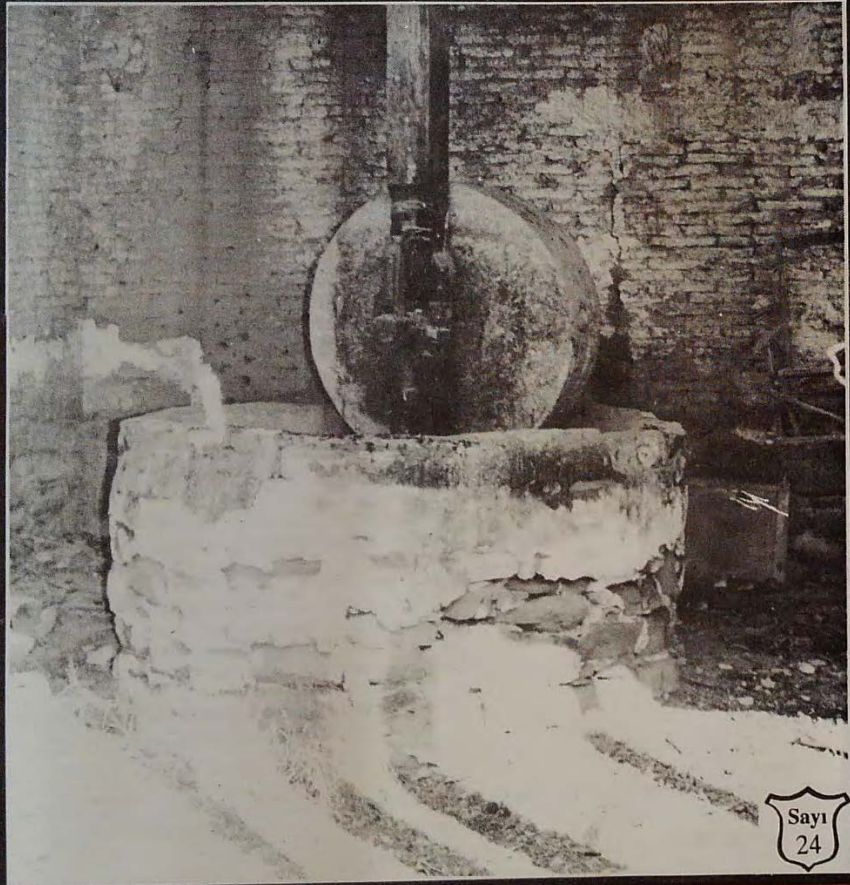

Halkbilimi

Halk Sanatları Derneği Yayınıdır

Sayı
24

Halkbilimi

Halk Sanatları Derneği Yayınıdır

91/4 Yıl : 5 Sayı: 24

Ekim-Aralık 1991 Ederi: 5000 TL

YILDA DÖRT SAYI YAYIMLANIR

SAHİBİ :

Kani KANOL

YAZI İŞLERİ SORUMLUSU

Tuncer BAĞIŞKAN

YAZI KURULU

Öcal ERTEN
Kani KANOL
Hasan EKMEKÇİ

YAYIN KURULU

Hasan BULUNÇ
Engin ANIL
Mehmet BİRİNCİ
Rifat ŞİK

PİKAJ-MONTAJ: HAS-DER

DİZGİ-BASKI : ORTAM Off-Set

ABONE:

Kıbrıs.....20000 TL
Türkiye... 30000 TL
İngiltere... 10 Sterling
Amerika.....20 Dolar
Avustralya 25 Dolar

YAZIŞMA ADRESİ

HAS-DER
P.K 199 Lefkoşa-Kıbrıs
Mersin 10 - Türkiye
Tel: 020-76276 (19.00-21.00)
020-35870 (Mesai saatleri)
Fax: 020-35880

Ön Kapak: *Yakın geçmişimize ait işlevini yitirmiş bir yağ değirmeni (Değirmenlik)*

Arka Kapak: *İşlevini yitirmiş yakın geçmişimize ait mutfak eşyaları (Değirmenlik)*

İÇİNDEKİLER

Okurlara.....1

Short Summary of the Contents.....2
Engin ANIL

Halk Oyunları Konusunda Yayınlanan
ilk Araştırma3-5
Kani KANOL

Dünyada ve Kıbrıs Halkbiliminde Sihirli
bir Ot....MANDRAGORA.....6-18
Tuncer BAĞIŞKAN

Osmanlı İmparatorluğu Topraklarında
ve Kıbrıs'ta Gizli Hristiyanlar.....19-24
Ahmet ERDENGİZ

Musakka.....25
Zekai ALTAN

Kedilerimizden Esintiler.....26-28
Eren BAŞARAN

Haberler.....29-32
Zehra KOZAL

Okurlara

Değerli Okurlar,

1991 yılını geride bıraktığımız bu günlerde bir yıllık yayın hayatımızı anımsamaya çalışıyoruz. Bir yıl boyunca dergimizde değişik halkbilimi konularına yer vermeye çalıştık. Geçmiş kültürlere ışık tutan halkbilim araştırmalarını yayınlamakla görevimizi yerine getirdiğimize inanıyoruz. Bizlere kıymetli yazı ve araştırmalarıyla güç veren folklor sever dostlarımıza teşekkür etmek isteriz.

Enflasyon oranının alım gücünü sıfırladığı ülkemizde, 1992 yılında yayın hayatımızı sürdürmeyi garantilediğimiz siz okurlarımıza müjdelemek isteriz. Halkbilimi'ne abone olarak bizleri desteklemeniz, araştırma çalışmalarımızı daha değişik boyutlarda sürdürmemize yardımcı olacaktır.

Bu sayımızdaki ilk yazı genel sekreterimiz sn. Kani Kanol'a aittir. Sn. Kanol Kıbrıs halk oyunları konusunda Kıbrıs'ta yayımlanan ilk araştırmayı bilgilerinizle getirmiştir.

Bu sayımızda HAS-DER'in düzenlediği IX. Halkbilimi Sempozyumu'na sunulan beş bildiriden sadece ikisine yer verdik. Diğer bildirilere de önümüzdeki sayılarda yer vereceğiz. Sn. Tuncer Başıoğlu ile sn. Ahmet Erdengiz'in araştırma-inceleme yazılarını ilgilyle okuyacağınıza inanıyoruz. Bildirilerinin Kıbrıs Halkbilimi alanındaki bazı boşlukları doldurduğuna şüphe yoktur. Tarafsızlık ilkesini benimseyip Kıbrıs'ın geçmişine ışık tutmaya çalışan böylece araştırmacılarımızın artması en içten dileğimizdir.

OTEM Mezunları Birliği Başkanı sn. Zekai Altan da aynı doğrultudaki "Musakka" yazısıyla bu sayıda dergimizin konuğu oldu.

Kıbrıs'ın yakın geçmişinde uğursuz ve nankör bir hayvan olarak bilinen kedlerle ilgili yazı Eren Başaran tarafından kaleme alınmıştır. Kedleri sevdirmeyi amaçlayan Eren Başaran, yerel bir gazetede yayımlanan yazısını sizler için genişleterek yeniden kaleme aldı.

Geçtiğimiz üç ayın kültür-sanat haberleri ise sn. Zehra Kozal tarafından derlendi. Dergimizin baş tarafındaki İngilizce metin ise sn. Engin Anıl tarafından kaleme alındı.

Bu yılki son sayımızda, 1992 yılının sizlerden ve barışa susayan adamız ile dünya insanlığından yana olmasını diler, saygılar sunarız.

HALKBİLİMİ

Short Summary of the Contents

Engin ANIL

Dear Readers

When we go over the 1991 issues of our periodical "Folklore" we see that we have published different subjects in the field of folklore. Therefore we feel that we have performed our duty on the enlightening of the past cultures of our country and we are thankful to those who have supported and encouraged us by their articles and researches.

We would like to inform our readers that in today's high rate of inflation we have "guaranteed" the publishing of our periodical in 1992. And we hope that you will be supporting us by subscribing and also finding new subscribers to our periodical.

The first article in this issue presented by Kani Kanol is about the first research made among the Turkish Cypriots on Folk Dancing by Mr. Kemal Gündüz in the 1959.

We have also edited two out of the five papers presented at the IX th Folklore Symposium. We will be editing the rest in our future issues. We feel that you will find very interesting researches by Tuncer Bağışkan and Ahmet Erdengiz, and we are sure that a certain gap is filled in the field of Cypriot Folklore by their articles. We wish that objective researchers increase in the future and make deeper researches into the past cultures of our country.

Tuncer Bağışkan's research is about a plant called "Mandragora" or "Adam Otu" in our country. In his research he inquired into its domestic and worldwide usage in addition to beliefs about it, mainly in the eastern and far eastern countries.

Ahmet Erdengiz's research is about the "Linobambakies" or "Crepto Christians" which were common to our country, and also in some other countries, like Anatolia or Creta.

Zekai Altan's research is again on one of our local dishes and this time it is "Musakka"

In our country cats have become known as mischievous and ungrateful in the near past. Aiming the gaining sympathy of these lovely creatures Eren Başaran has reconsidered and developed his article which was published in a local newspaper.

The newspaper containing the cultural activities in our country for the last three months has been collected by Zehra Kozal.

In this last issue of this year we say "LET PEACE ENCIRCLE THE WORLD"

Araştırma... Araştırma... Araştırma... Araştırma... Araştırma... Araştırma

Halk Oyunlarımız Konusunda Yayınlanan İlk Araştırma

*

Kanlı KANOL

Ülkemizde ilk halk dansları kursu 2 Eylül 1957 tarihinde, Türk Milli Dansları ve Halkoyunları Kursu adı altında Ayasofya Kız Okulu'nda düzenlendi. Bu kursu yöneten kişi ise Türkiye'den ülkemize müzik öğretmeni olarak gönderilen Kemal Gündüz'dü. Kendisi kursa katılan kursiyerlere Türkiye'nin çeşitli yörelerine ait oyunlar öğretmişti.

Bu tarihlerde Kıbrıs Halk Oyunları özellikle kırsal kesimde halk arasında çok yaygın olarak oynanmaktaydı. Bu oyunların o tarihlerde araştırma derleme çalışmaları başlatılsaydı, bu folklorumuz açısından oldukça yararlı olacaktı.

Bilindiği üzere danslarımız 1973 yılına kadar araştırılıp derlenmediği için pek çok oyun, oyun müziği ve oyun figürü unutulup gitmiştir.

Yaptığımız çeşitli araştırmalarda, tipki ülkemizde

düzenlenen ilk kursun hangisi olduğunu araştırdığımız gibi, Kıbrıs oyunlarını konu alan ilk yazının da hangi yazı olduğunu, kimin tarafından ve nasıl bir içerikle yazıldığını saptamaya çalışmıştık. Aşağıda okuyacağınız yazının Kıbrıs oyunları konusunda bizim saptayabildiğimiz Türkçe yazılan ilk yazı olduğunu düşünüyoruz. Bu konuda bilinen başka bir yazı varsa bunu öğrenmekten mutluluk duyacağız.

Aşağıdaki yazı, Kıbrıs'ta yayınlanan Beşparmak Sanat Düşünce Dergisi'nin Haziran 1959 tarihli 4. sayısında yayınlanmıştı. Mehmet Birinci arkadaşımız, emekli eğitimci Oğuz Kusetoğlu'nun

* Kani Kanol: HAS-DER Sekreteri, Maden Mühendisi

kütüphanesinde yapmakta olduğu bir araştırma esnasında bu yazıyı saptamış ve dikkatimize getirmiştir.

Yazının içeriği konusunda söylenecek çok şey var. Bir kez yazı, yayımlandığı tarihe göre oldukça gerçekçi bir tablo çiziyor. Giriş bölümünde Kemal Gündüz Kıbrıs'a has folkloru sorguluyor. Daha o tarihlerde konuştuğu kişiler kendisine "KIBRIS'IN KENDİNE HAS FOLKLORU YOKTUR" diyerek bu konuya nasıl bilinçsizce ve art niyetle baktıklarını ortaya koyuyorlar. Bu düşüncenin bugün dahi bazı çevrelerde kabul görmesi düşündürücüdür.

Bu yazıda bizim açımızdan çok önemli bir başka nokta, yazının Kıbrıs Türk köylerinde oynanan oyunlar konusunda verdiği bilgidir. Eksikleri olsa da önemli bilgiler ve saptamalar var yazıda. Bizim 1986 yılında ortaya koyduğumuz türlere yakın bilgileri veriyor Kemal Gündüz. Ayrıca oldukça ilginç bir nokta da, bizim geçen sayımızda Sn. Erbil Çinkayaların kitabına yaptığımız eleştiriye açıklık getirmesi. Biz eleştirimizde Çinkayaların kitabında sözünü ettiği (Kitabın 87. sayfasında) halk oyunlarımızda kullanılan çalgılar bölümünde

Keman konusunda şöyle deniyor: Halk oyunlarımızda eşlik eden çalgılar içinde temel müzik aleti kemandır. Kıbrıs Kemanesi -KİRBİZ KEMANESİ- özellikle darbuka ve tef eşliğinde eskiden beri çalınmaktadır. "Kıbrıs Kemanesi diye bilinen aletin Türkiye'de kemençe gibi çalınan bir alet olduğunu ve Kıbrıs'ta çalınan "keman" ile hiçbir ilgisi olmadığını söylemiştik.

Şimdi Kemal Gündüz'ün yazısında bu konu ile ilgili bölüme bir bakalım isterseniz: " GÜNEY ANADOLU SAHİLLERİNDE KIBRIS ZEYBEĞİ ADI İLE OYUN OYNANDIĞINI GEÇEN YIL BİR KAÇ GAZETE, DERGİDE OKUMUŞTUM. YAZILARIN BİRİNDE BİR DE KIBRIS KEMANESİNDEN SÖZ EDİLİYORDU. BU ÇALGI BİLDİĞİMİZ KEMANA BENZERMİŞ, AMA KEMENÇE GİBİ ÇALINIRMIŞ. KIBRIS KÖY DÜĞÜNLERİNDE ÇALGICILAR ARASINDA KEMANCININ DA BULUNDUĞUNU GÖRDÜM. YALNIZ, KEMENÇE GİBİ ÇALMIYORDU."

Şimdi sözünü ettiğimiz yazıyı bilgilerinize getirmek istiyoruz:

"Kıbrıs'a geldiğim yıl, "burada folklorla ilgili şu var mı, bu var mı?" diye sordurdum. Sorduğum arkadaşlar, "Kıbrıs'ın kendine has folkloru yoktur" derlerdi. "Eğer bir şeyler görürseniz,

İşitirseniz bilin ki Anadolu'dan gelmez". Ona ne şüphe... Anadolu'dan gelip Kıbrıs'a yerleşen bir halkın folkloru pek tabii Anadolu'ya bağlı olacak. Ama bunlar nelerdir, arayıp bulmak gerek. Arkadaşların, "Folklor" kelimesini işitince daha çok türkü oyun akıllarına geliyordu. Oysaki folklorun konusu genişler. Dilden, giyim-kuşamdan tutun da inanmalara, el sanatlarına, çocuk oyunlarına dek gider.

Sanıldığı kadar kolay değildir folklorculuk: Zaman ister, sabır ister, gözü dört açmak ister. Kaynak halktadır. Elverişli bulacağın kişi okuma-yazma bilmez. Dar çevrede yaşamıştır. "Bir şeyler buldum" inancına vardığım bir zamanda, "Yırmı beş yıldır türkü söylemem, unuttum. İşte buna yakın bir şey söyledik" der, keser.

Folklorcunun da bu işi yapmak için yeter bilgiyi almış olması gerek. Folklorculuğa platonik sevgi ile bakan kişiler folklorculuk edemez. Sözü uzatmayalım, kısaca, folklorcu yaratıcı bir kişi değildir. Derlediği malzemeye ne bir şey ekler, ne ondan bir şey çıkarır, ne de ona kendin anladığı biçimde yeni bir düzen verir. Aksine, aynı malzemenin varyantlarını arar bulur, sıraya kor, benzeyen-benzemeyen yönlerini karşılaştırır. Böylece, ortak bir sonuca doğru ağır ağır yaklaşır.

Biz bu yazıda, Kıbrıs Türk köylerinde oynanan halk oyunlarından söz açacağız.

Kıbrıs'taki Türk köylüleri düğünlerde bir "Sıra Oyunu" oynuyorlar, bir de ayrı ayrı oyunlar. Sıra oyunları, değişik özellikte birkaç oyunun arka arkaya oynanmasından meydana gelmiştir. Müzikte bu biçim eserlere "Sukt" diyoruz. Sivas Halayı, İğridir barı, Erzurum oyunlarından biri de aynı yapıdadır. "Sıra Oyunu" dedikleri şudur:

Birinci Oyun
İkinci Oyun
Sirtö
Arabiye

Sıra oyunları iki kişi ile oynanır. Sıra sirtöye gelince oyuncular bir mendille tutunurlar. Birinci, ikinci oyunun melodisi doğu Anadolu melodilerini andırıyor. Son Arabiye oyununun melodisi Anadolu'da tanınmış bir türkü ile oyun havasının birleşmesinden yapılmıştır. Sirtö'nün melodisi yapı bakımından Türk melodisine benziyor ama, kararı bizim melodilerin kararına

uyumuyor. Zaten sütlerde ayrı özellikte yabancı melodilerin bulunması tabiidir. Oyunların hepeli tek figrldr. Ufak-tefek ayrılıklar vardır ama, oyunun tek figürlü oluşunu değiştirmek gtce değildir.

Ayrı ayrı oynanan oyunlar şunlardır:

Bıçak oyunu
Zambara oyunu
Çiftteilli
Köroğlu
Zeybek
Gadin Havası
Gadife Havaları

Bıçak oyunu dramatik yapılı bir oyundur. İki kişi oynar.  nce bir bıçak toprağa saplanır. İki oyuncu mendille tutunur, bıçağın  vresinde d ne-d ne oynarlar. Biraz oynadıktan sonra oyuncuların biri sırtüstü yatar, bıçağa doğru uzanır, dişleri ile bıçağı tutar topraktan  karır. Sonra kalker bıçak ile arkadaşına hamleler yapar. Biraz sonra arkadaşını " ld" kabul eder, elinden okka okka keser  vresindekiere dağtır.

Sirtodan, bıçak oyunundan başka oyunlarda mendil kullanılmaz. Bıçak oyunundaki melodi "Eklil biçer oldum hey laleler laleler" türküsünün melodisine benziyor. Bu melodi, saf bir doğu Anadolu melodisidir.

Zambara oyununu erkekler arasında bir kadın oynar. Kadın oynarken kimden hoşlanıyorsa, kimden korkuyorsa ara-sıra onun kucağına kendini bırakır. Öyle zaman olmuş bu oyun yüzünden cinayetler işlenmiştir. Bunun için halk şimdi bu oyunu oynamıyor.

Çiftteilli oynanış bakımından bildiğimiz çiftteillidir. Ama melodisi bildiğimiz çiftteilli melodisine benzemez. Arabye oyunu da çiftteillinin bir başka varyantıdır. Bildiğiniz gibi her iki oyunda da göbek değirmen taşı misall döndürülür. Türk halk oyunlarında bu çeşit hareketler yoktur. Fikirimce her iki oyun da arap etkisinde yaratılmıştır. Zaten birinin adı "Arabye"dir.

Köroğlu, bildiğimiz "Köroğlu melodisi"ne uyarak oynanan bir oyundur. Elde bıçak, kalkan gibi bir araç bulunmaz. İki oyuncu melodinin ritmine uyarak karşılıklı oynar giderler.

Zeybek Kıbrısta tek oynanır. Anadolu'nun bir çok yerlerinde de şimdi tek oynanmaktadır. Ama

belli figürlü, çok figürlü zeybekler vardır Anadolu'da. Kıbrısta bu yok. Buna karşılık belli hareketleri var Kıbrıs zeybeğinin. Örneğin el şiklatmak, sekme,  kme, diz vurma gibi. Bu hareketleri oyuncu istediği zaman, istediği şekilde kullanır. Güney Anadolu sahillerinde "Kıbrıs Zeybeği" adı ile oyun oynandığını geçen yıl bir kaç gazetede, dergide okumuştum. Yazıların birinde bir de "Kıbrıs Kemane"inden söz ediliyordu. Bu  alęı bildiğimiz kemana benzermiş , ama keme e gibi  alınırmiş. Kıbrıs köy düğünlerinde  alıcılara arasında kemancının da bulunduğunu gördüm. Yalnız, keme e gibi  almıyordu.

Gadin havaları: hem türküdür, hem kıvrak havalardır. Bunları oynanırken hiç görmedim.Yalnız müziğini biliyorum.

Gadife havaları, bildiğimiz "Kadifeden kesesi-Kahveden gelir sesi - Oturmuş kumar oynar - Ciğerimin k sesi"nin kendisidir. Bu yazıyı yazanın memleketinde de halk oynar bunu. Oynanışında, müziğinde bir değişiklik görmedim.

Mzikalsiz oynanan bir oyun Kıbrısta Orak oyunu. Bu 'oyun ya tarlada orak biçiminin sonunda oynanır,yahut düğün-dernekte bir oyuncu aşka gelir kalker koynar. Oyun içinde daha çok hopyarak zıplayarak orak biçme, orağı havaya atıp kapma,  nden arkaya doğru elden ele verme taklidi yapılır. İki kişi oynarsa biri birine hamle de yaparlar.

Oyunlar için özel bir giyim-Kuşam yoktur. Coşan iki kişi coştuğunda kılığı neyse onunla oynar. Bir çok kimselerde güzel kaytan işlemeli cepkenler,şalvarlar gördüm. Oyun oynarken bunları giyerler mi bilmem.

Oyunlarda iki çeşit  alęı kullanılır. İnce  alęı, davul-zurna . İnce  alęı şunlardır. Ut, keman, depek, def. Yalnız depek kullanan topluluklarda vardır :Bir erkek k r kemanece, bir depek  kadın, bir defci kadın.

Davul-zurna, karşılama havası (Düğüne gelen misafirleri karşılar.), yol havası (Erkekler kahvede toplanmıştır. Alır onları yemeğe götürür.), gelin havası, türküler, oyun havaları  alar.

Buraya kadar Kıbrıs Türk halk oyunları ile ilgili toplu bir bilgi vermeğe çalıştım. Eksik artık biręeyler görürseniz bunları, çok az köy düğününe gitmiş olmama bağışlayınız."

Erkek ve dişi Mandragora
("Hortus Sanitatis" Augsburg, 1486)

Dünyada ve Kıbrıs
Halkbiliminde
sihirli bir ot...

Mandragora*

(BEŞDAMAR OTU)

Her yıl Halk Sanatları Derneği (Has-Der) tarafından geleneksel olarak düzenlenen "Halkbilim Sempozyumu" için hazırlanan bu araştırma yazısında, tüm Akdeniz ülkeleriyle, İngiltere'den Çin'e kadar uzanan birçok ülkenin folkloruna "TILISIM" ya da "SİHIRLİ BİR OT" olma özelliğiyle giren Mandragora otu (Adam Otu) ile bu otun etrafında gelişen manevi inançlar üzerinde durulacak; kültürel etkileşimin boyutlarının algılanmasına yardımcı olunmaya çalışılacaktır.

Yazımızda önce dünyadaki, sonra da Kıbrıs Türk ile Kıbrıs Rum toplumlarındaki Mandragora inanç ve uygulamaları üzerinde durulacaktır.

I.DÜNYADA MANDRAGORA VE MANDRAGORA İNANÇLARI

Bugüne kadar birçok ülkede Mandragora otuyla ilgili o kadar çok araştırma yapılmıştır ki, antik çağlardan itibaren doğu inançlarındaki batı inançlarına geçen tılsım amaçlı bitkilerden hiçbirinin Mandragora kadar iyi bilindiği söylenemez. Genei olarak bu otun dinsel-büyüsel amaçlarla sökülmesini konu alan dünyadaki bir dizi inanancın temelinde, bilgisizlik karşısında manevi güçlere yenik düştüğünü sanan, ya da bunlar karşısında kendini savunmasız hissedene insanların, bu güçlerin bazılarını ellerinde tutma, ya da bazı koruyucu güçlere sahip olmak suretiyle zorluklarını bunların yardımıyla aşma eğilimi yatmaktadır.

1. ADI VE BULUNDUĞU ÜLKELER

Rozet şeklinde toprağın dışına yayılan derin damarlı, tüylü ve geniş yapraklı, menekşe renkli

Tuncer BAĞIŞKAN (Arkeolog)

çiçekleri ve insana benzeyen saçaklı uzun kökleriyle tanınan bu ot botanik literatüründe MANDRAGORA OFFICINALIS veya MANDRAGORA OFFICINARUM.L olarak bilinmektedir.(1)

Değişik ülkelerde değişik adlarla ve değişik çeşitlerde karşımıza çıkmasına karşın, bu ülkelerin ortak yanları; kolları ile ayakları yana açık bir insana benzeyen köküne, yaradılış söylencelerine ve yaygın olarak bilinen özelliklerine dayanarak bu otu adlandırmış olmalıdır.

Antik çağlarda Mandragora adıyla biliniyordu. Mandragora adının etimolojik incelemesi, Perscede "Aşk Otu" anlamına gelen MEHR-E-GIAH, ya da "Adam Otu" anlamına gelen MARDON GHIAH sözcüklerinden türetilmiş olabileceği üzerinde durulmasına neden olmuştur.(2)

* Almanca metinleri İngilizceye tercüme eden Heidebelg Üniversitesi doktora öğrencisi Arkeolog Anette Zeischkaya teşekkürü bir borç bilirim.

(1) R.D.Meikle, Flora of Cyprus, s.1188-1189; Dr.Vesile Vehbi, KKTÇ'nin Yabani Çiçekleri ve Tıbbi Bitkileri, s.29; Ann Matthews, Lilies of the field. A Book of Cyprus wild flowers, 1986, s.13 (Tüm Akdeniz ülkelerinde mor sarı yapraklı, yeşil-sarı çiçekleri ve üzüme benzeyen sarı meyveleri bulunan Mandragora) (Meyers Grobes Konversations Lexikon, s.13)

(2) Hanns Bachtold, Hand wörterbuch des deutschen Aberglaubens, Band 1, Berlin, 1987, s. 313 (Not: Botanik ile ilgili alanlarda kitaplar yazan grek yazarlarının Mandragoradan söz etmemiş olmaları, bu otun etrafında gelişen batıl inançların kaynağının doğuda aranmasına neden olmuştur)

(3) Alman mitolojisinde alraun adı, "insana benzeyen küçük yan şeytan" olarak bilinmekte ve ayrıca "Defininin yerini söyleyen şeytan" ile "Sahibini zengin eden şeytan" olduğu üzerinde de durulmaktadır. (Meyers Konversations Lexikon, Band 1, s.430)

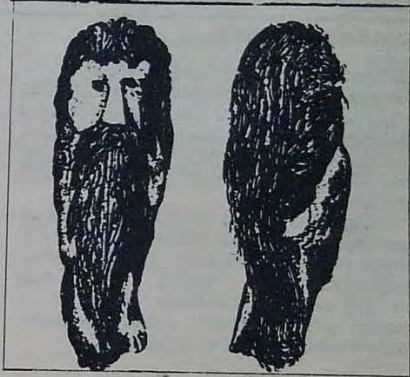
Almanya'da ALRAUN (3), ALRAUNEN, ALRUNEKEN, KAMÇILAYAN (4), DARAGACI ADAM (GALLOW-MAN), ÇİT ADAM (HEDGE-MAN) ve CİN BÜYÜSÜ (5) adlarıyla bilinmektedir. Alraun adının, eski Alman mitolojisinde büyü yapmakla tanınan KLUGE ALRAUN'dan (ARAUN), ya da eski Alman mitolojisinde özel bir ada (ALARUNA) sahip olan dişi cinlerden aldığı sanılmaktadır. (6) Antik yazarlardan Tacitus ise ALBRUNA sözcüğünü, Almanların kadın olan kehanet büyücüsüne bağlamıştır. (7)

Yunan filozofu Pitagoras (M.Ö 607-582) bu otdan "Anthropomorphon" (insana benzeyen) olarak söz ederken, Yunanlılar "Circae" (Grek mitolojisinde büyücü KIRKE) ve Romalılar ise "Semihominis" (yarı insan) olarak söz etmişlerdir. (8)

Bu otun adı, Romanya'daki Galizia bölgesinde "Büyücülerin ilacı" ile "ölü uyukusu" (derin uyku) anlamına gelen MATRAGUNA (9); İngilterede MANDRAKE (10): Yahudilerin kutsal kitabı Tevrat'ın Tekvim bölümünde "Aşk Otu" veya "Aşk Elması" anlamına gelen DUDAIM (11); Rusyada "Adamin başı" anlamına gelen ADAMOVA GOLOWA ve "Söküldüğünde bağırarak ot" anlamına gelen PEVENKA TRAVA; Güney Rusyada "Büyülü ot" (?) anlamına gelen PERESTUPENY (12); Hollandada "İdrar-Hırsız" anlamına gelen PISDIEFJE (13); Türkiye'de adam otu (14) ve ABDÜSSELAM OTU (15); Yakındoğu, Yunanistan ve Mısırdaki "Aşk Büyüsü" ile "uyuşturucu" anlamına gelen "SOLANACEE" (15) (Mandragera officinalis) olarak bilinmektedir. Türkiyede halk arasında bu bitkinin meyveleri "İt Üzümü" olarak bilinmektedir. (17)

Bu otun, yukardaki ülkelerin yanı sıra, Güney Avrupa, Himalayalar, Orta-Asya (18), tüm Akdeniz ülkeleri (19), İskandinavya (20), Bodrum, Çin (21) (Gingsenk otu), Mısır ve Kıbrıs (bilahare sözedilecektir) gibi birçok yerlerde bulunduğu ve çoğu bölgelerde neslinin tükenmediği, ya da tükenmek üzere olduğu öğrenilmektedir. (22)

Güney Avrupa ile Himalayalarda dişi ve erkek olmak üzere 3 veya 4 çeşidi bulunmaktadır. (23). Erkek olanı MORION adıyla bilinmekte olup Kanada, Fransa, İspanya ve İtalyadan gelen tohumlardan yetiştirilmiş olabileceği önesürülmüştür. Özellikle Doğu Almanyadaki Falkenberg ile Muskauer Heide'de yetişmektedir. Dişi olanı ise THRİDACIAS adıyla bilinmekte olup Güney İtalya'daki Apulian Dağlarında yabancı olarak bulunmaktadır.

Alraun(Erkek ve dişi Mandragora)
(Laerbin kitabı, s.140 v. dd)

(4) Brockhaus Konverston Lexikon, Band 1,1982, s.453

(5) Cinsel Bilim Ansiklopedisi Eros, Cilt 1, s.4

(6) Hanns Bachtold, aynı kitap, s.312

(7) Oswald A. Erich, Wrtterbuch der Deutschen Valkskunde, s.18

(8) Cinsel Bilim Ansiklopedisi Eros, Cilt 1, s.4

(9) Hanns Bachtold, aynı kitap, s.322

(10) Hanns Bachtold, aynı kitap, s.322 (Shakespeare'nin orijinal Romeo ve Juliet adlı yapıtının 4. perdesinde Mandrakeden sözedilmektedir)

(11) Tevratı Şerif, Tekvin, Bab:30, Ayet:14; Hanns Bachtold, aynı kitap, s.313; Von R.H.Laerb, Das Geheimnis der Amulette und Talismane, Holland, 1926, s. 89 (Şehvet artırıcı bu otun Mandragora veya Mandragoraya benzer bir ot olduğu tahmin edilir)

(12) Hanns Bachtold, aynı kitap, s.321

(13) Brockhaus konversations Lexikon, band 1,1893, s.453

(14) Orhan Hançerlioğlu, İnanç Sözlüğü, s.13; Prof. Pertev Naili Boratav, 100 soruda Türk Folkloru, s.55; Sabahattin Eyuboğlu, "Tipta yenilikler", sayı:6,1961

(15) Orhan Hançerlioğlu, İnanç Sözlüğü, s.13

(16) Liselotte Hansmann, Amulett und Talisman, s.89

(17) Cinsel Bilim Ansiklopedisi Eros, s.4 (Antik çağlarda köpeklerle söktürüldüğünden "İt üzümü" adının verilmiş olabileceği düşünülmektedir)

(18) R.D.Meikle, Flora of Cyprus, Vol. II, s.1187

(19) Meyers Globes Konversation Lexikon, Band 13,1907, s.213

(20) Meyers Globes Konversation Lexikon, Band 13, s.213

(21) Hanns Bachtold, aynı kitap, s.321 (Laufer Çinde Mandragoraya dayalı inançlarla ilgili ipuçları saptamıştır)

(22) Halikarnas Balıkcısı, Mavi Sürgün, s.172; Pertev Naili Boratav, 100 soruda Türk Folkloru, s.55; Sabahattin Eyuboğlu, "Tipta Yenilikler", sayı:6,1961

(23) Hanns Bachtold, aynı kitap, s.318; Meyers Globes Konversation Lexikon, Band 13, s.213; Von R.H.Laerb, Das Geheimnis der Amulette und Talismane, Holland, 1926, s.140

2.YARADILŞ SÖYLENCELERİ

Güney Rusyada PERESTUPENY adı verilen bu otun, vaftiz olmadıklarından öldürülen çocuklardan doğduğuna inanılmaktadır. (24) Bu otu söken veya kesen kişinin aklını kaçıracağına inanıldığından, otun öfkesini yatıştırabilmek için ona bir parça ekmek, takdis edilmiş tereyağı ve madeni bir para verilmesi gerekiyordu.

Ortaçağ Almanyasında bu otun, ağaca asılmak suretiyle öldürülen bekar hırsızların ya da hırsız olmadıkları halde hırsızlıktan suçlu bulunarak darağacına asılan kişilerin yere akan spermelerinden veya idrarlarından ortaya çıktığına inanılırdı. (25) Bu nedenle sadece darağacının altlarında yetişenler makbul sayılırdı.

3.ETKİLERİ, KULLANIM ALANLARI VE İNANÇLAR

Günümüzde Mandragora kökünün, ağrı kesici (Analjezik), uyuşturucu (Narkotik) (Anestezik), Şehvet artırıcı (Afrodisiak) ve kasımlar ile romatizmalan önleyici özellikler taşıdığı ortaya konmuş bulunmaktadır. (26) İçinde Atropin ve Scopolamin maddeleri bulunduğundan, az ölçülerde alınması halinde kramp çözücü, çok ölçülerde alınması halindeyse öldürücü etki göstermektedir. (27)

M.S XII. yüzyıldan kalma hayvanlar dünyasını konu alan bir kitaba dayanılarak, bir tek Mandragora otunun, bir fili sevişme konusunda ateşlemeye yeterli olduğu belirtilmektedir. (28)

Antik dönemlerde bilgi birikim eksikliği nedeniyle, anlam veremedikleri birçok oluşumları manevi güçlere bağlayan insanlar, Mandragoranın yukarıda saydığımız özelliklerini keşfetmiş olacaklar ki, bu otun kökünü manevi inançlarına katmışlar, ayrıca hastalığa karşı koruyucu bir ilaç, neşelendirici bir içki ve çoğunlukla bir aşk iksiri olarak kullanmışlardır.

Kökün uyuşturucu özelliği sahip olması nedeniyle, antik dönemlerde Doğu ülkeleri bunu ameliyat öncesinde kullanıyorlardı. (29) Arabların, meyvelerinin uyku verici olduğunu bildikleri de öğrenilmektedir. (30)

Bu otun kökü, tılsım amaçlarıyla kullanıldığı bilinen otların en eskisidir. Kabuklarındaki uyuşturucu ile uyku verici özelliklerinin yanı sıra, şarap içinde haşlanıp tılsım olarak takıldığına kızarmış gözleri, guatları ve çibaneları da yoketme gücüne sahipti. (31)

Eski Avrupada mikroplan yenme (32), hastalıklara karşı koyma, insanları neşelendirme ve özellikle şehvet artırıcı (aşk iksiri) özelliklere sahip olduğuna inanıldığından; topraktan çıkarılır, elbiseye sürülerek temizlerin (ya da kumaşa sarılır), evin bir köşesine saklanır ve yemeklerden önce ortaya çıkarılarak bir parçası yenir, suyundan da içilir. (33)

Ancak antik çağlarda büyücülerin bu otu yanlarında taşıyıp büyüselle amaçlarla ve aynı amaçlarla yapılan ilaçlarda (aşk iksiri gibi) (34) kullanmaları çok yaygındı. (Fransa, Almanya, Yunanistan, Güney Rusya, Yahudiler v.s) Hatta o kadar çok yaygındı ki, Yunan mitolojisiyle ilgili kaynaklarda Güneş tanrısı Helios'un ya da Hekate'nin (karanlıkların ve büyü ile sihirin hakimi) kızı olarak gösterilen Büyücü KIRKE'nin sembolü haline gelmişti. (35)

Yahudi inançlarında, cennette yetiştiğine inanılır; büyüselle amaçlarla kullanımının yanı sıra (36), "gebelik" ile "Bereket" in sembolü de sayılırdı. (37)

Almanyada, define bulma gibi büyüselle amaçlı kullanımlarda, Mandragoranın kökü bir kutuya konup evin bir köşesine saklandırdır. Her yemek vakti ona yiyecek ve içecek verilir, şarabın içinde yıkanır, Cumartesi günleri sulanır, yeni ay zamanları ona yeni elbiseler giydirilir ve benzer uygulamalar yapılırdı. (38)

(24) Hanns Bachtold, aynı kitap, s.321; Cinsel Bilim Ansiklopedisi Eros, s.4

(25) Brockhous Konversations Lexikon, Band 1,1892, s.453; Eros, s.4; Hanns Bachtold, aynı kitap, s.318 (Dr. Theophrast Paracelsus bu çağda yazdığı büyü kitabında, bu noktaya özellikle dikkati çekmiştir)

(26) Dr. Vesile Vehbi, aynı kitap, s.29

(27) Cinsel Bilimler Ansiklopedisi Eros, s.4

(28) Cinsel Bilimler Ansiklopedisi Eros, s.4

(29) Meyers Grobes Konversations Lexikon, Band 13, s.213

(30) Aynı kitap, s.213 (Kökün kabukları da uku verici ve uyuşturucu özelliklere sahiptir. Maharbal düşmanlarını bu otla uyutmak suretiyle yenmiştir)

(31) Von R.H.Laarb, aynı kitap, s.140 v.d

(32) Hanns Bachtold, aynı kitap, s.317

(33) Meyers Grobes Konversations Lexikon, Band 13, s.213; Cinsel Bilimler Ansiklopedisi Eros, s.4

(34) Cinsel Bilimler Ansiklopedisi Eros, s.4

(35) J.C.Cooper, Illustriertes Lexikon der traditionellen, 1986, s.10

(36) Orhan Hançerlioğlu, İnanç Sözlüğü, s.13

(37) J.C.Cooper, aynı kitap, s.10

(38) Meyers Grobes Konversations Lexikon, Band 13, s.213

(39) Hanns Bachtold, aynı kitap, s.319; Alberti parvi Lucii, Secrets merveilleux de la magie naturelle et Cabalistique du Petit Albert, s.28

Mandragora köküne ilişkin çoğu inançların yanı sıra, kullanılması halinde:

- Zenginlik getireceğine (Kuzeybatı Almanya'daki Dortmund, Fransa, Alman mitolojisi) (39)
- Şişeye kapatılmış cin masalındaki gibi, sahip olan kişiyi zengin edeceğine ya da definenin yerini söyleyeceğine (Alman mitolojisinde) (40)
- Gece olunca yanına para konması halinde ertesi sabah paranın çiftleneceğine (otun, evin bacasından parayı ev içine taşıdığı inancı vardı) (Kuzeybatı Almanya'da: Dortmund) (41)
- Uğur getireceğine (Dortmund, Viyana) (42)
- Eve bereket getireceğine (Fransa)
- Evin koruyucu perisi veya koruyucu cini olduğuna (Almanya) (44)
- Kadınların kısırlığını önleyeceğine (Yahudi inancı, Fransa) (45)
- Üzerinde taşıyan hamilelerin kolay doğum yapacağına (Almanya'daki Bergischen) (46)
- Üzerinde taşıyana büyü geçmeyeceğine (47)
- Üzerinde taşıyanı görünmez yapacağına (49)
- Yağmur getireceğine (Fransa) (49)

Mandragora (Ahsap oyma)
(Hortus Sanitatis)

Mandragora (Alraune)

- Kişinin yükselmesine yardımcı olacağına (50)
- İnsanların vücuduna girip hastalığa neden olan kötü ruhların, bu otun topraktan sökülmesiyle hastadan uzaklaşacağına (Roma) (51)
- Aileye çok çocuk getireceğine (52) inanılırdı.

Ayrıca mandragoranın taşıdığı özelliklere sahip bazı otlar da (Çekoslovakya'daki MUZICEK veya HOSPODA ' RICEK (53), Letonya'da SCOPALIA ve Ortaavrupa'daki GENTIANA LUTEA, ALLIUM VICTORIALIS BRYONIA ve BRYONIA ALBA v.s (54) dinsel büyüselle amaçlarla Mandragora otunun yerine ve benzer şekillerde kullanılırdı.

Alraun (Bryonia Alba)

"Trageri" (Avusturya'dan)

(40) Hanns Bachtold, aynı kitap, s.320; Meyers konversations Lexikon, Band 1, s.43

(41) Hanns Bachtold, aynı kitap, s.319

(42) Meyers konversations Lexikon, Band 1, s.430

(43) Alberti Parvi Lucii, aynı kitap, s.28

(44) Hanns Bachtold, aynı kitap, s.319

(47) Meyers konversations Lexikon, s.213 (M.Ö. VI. yüzyılda İonya'da yaşayan bilim adamı Pythagoras'a göre)

(48) Aynı eser, s.213 (Pythagoras'a göre)

(49) Alberti parvi Lucii, aynı kitap, s.28

(50) Hanns Bachtold, aynı kitap, s.317

(51) Hanns Bachtold, aynı kitap, s.314

(52) Hanns Bachtold, aynı kitap, s.317

(53) Hanns Bachtold, aynı kitap s.321

(54) Liselotte Hansmann, Amulett und Talisman, Munich, 1977, s.89

Mısır Kraliçesi Meritaton kocası Smenchkarêye aşkınin sembolü olarak Mandragora sunmakta (M.Ö 1580-1320) (Berlin Müzesi)

4. ANTİK KAYNAKLARDA MANDRAGORA

Mandragorayla ilgili bilgilerin en eskisi, şuanda Berlin Müzesi'nde sergilenen ve Mısır'daki XVIII. sülaleye ait (M.Ö 1580-1320) bir mezarın duvarından gelme kireç taşı bir kabartmaya dayanmaktadır. Kabartmada, Mısır kraliçesi Meritaton olarak belirlenen kadın, kocası Smenchkarêye aşkınin sembolü olarak Mandragora otunu sunmaktadır. (55)

M.Ö 607-582 yılları arasında İonyada yaşamış olan bilim adamı Pythagoras, otun kökünün insanla olan benzerliği (Anthropomorphon) üzerinde durmuş; ayrıca, üzerinde taşıyana büyü geçmeyeceğine ve o kişinin görünmez olacağına inanıldığını yazmıştır. (56)

Yahudilerin kutsal kitabı Tevratın Tekvin bölümünde adı geçen kısırlığı önleyici ve şehvet artırıcı özelliklere sahip "DUDAİM" otunun, Mandragoraya benzeyen bir ot, ya da Mandragora olabileceği üzerinde durulmuştur. (57) Tevrate göre, kısır olduğundan kocası Yakub'a çocuk doğuramayan Rahel, kızkardeşi Lea'dan "aşk otu" olarak bilinen otu alıp yer. Yediği bu ot etkisini göstermiş olacak ki, hem kocasının sevgisini kazanır, hem de ondan Yusuf'a hamile kalır.

(55) Liselotte Hansmann, aynı kitap, s.89, 107, Resim:114; Hanns Bachtold, aynı kitap, s.313 (ancak mandragoranın Mısır mitolojisine konu olup olmadığı şimdilik bilinmemektedir)

(56) Meyers Grobes Konversations Lexikon, s.213; Eros, s.4

(57) Hanns Bachtold, aynı eser, s.313; Von R.H.Laarb, aynı kitap, s.141; Tevrat-ı Şerif, Tekvin, Bap 30, Ayet 14

Botanik biliminin kurucularından ve Aristo'nun öğrencilerinden olan Filozof-Botanikçi Teofrastos (Theophrast) (M.Ö IV. yüzyıl), bitkilerle ilgili yaptında, sirke içine yatırılarak yumuşatılan mandragora kökünün (58), uyku ilacı ile aşk iksiri olarak etkili olabileceğini yazmaktadır. (59) Ayrı yapıtında, otun sökülmesini bir ot sökücüsünden gördüğünü ve ondan bilgi aldığını da yazmaktadır. Bu ot söküleceğinde; etrafında üç kez dönülerek kılıçla yere bir daire çizilir ve batı yönüne bakılarak kökün etrafı kazılmaya başlanırdı. Kazma işlemi devam ederken diğer bir kişinin de aşk sözleri söyleyerek (Afrodizyak) çizilen dairenin içinde dönmesi gerekiyordu. Teofrastos'un verdiği bu bilgilere, Romalı bilgin ve yazar Plinyus da "Naturalis Historia" adlı yapıtında yer vermiştir. (60)

Antik yazarlardan botanikçi ve zoolok DIOSKURIDES ise Mandragorayla ilgili daha geniş bilgiler vermiş olmasına karşın sadece psikolojik etkileri üzerinde durmuş, sihrisel yönünü ele almamıştır. Ancak antik çağlara ait elyazması kitaplardaki çizimlerde KIRAKAIA otunun (büyücü Kirke'nin otu) sihir amaçlarıyla kullanıldığı aynı kaynaktan öğrenilmektedir. (61)

M.S 37-93 yılları arasında yaşamış olan FLAVİUS JOSEPHUS, Yahudi savaşlarıyla ilgili kitabında, batı inançları yer verirken, Mandragora'dan da şu şekilde söz etmiştir. (62) "Macharus şehrinin kuzeyindeki vadiye Baara denmektedir ki, orda aynı adla anılan güzel bir kök (ot) yetişmektedir. Parlak kırmızı renkli olup akşamları kırmızı renkte dış yaprakları açılır. Sökülmesi çok zordur. Çünkü birini görünce toprağın içine girer. Ancak üzerine idrar ve aded kanaması kanı dökülürse toprağa girmez. Bu ota tokanılması halinde ölüme ulaşabilir. Otu elde edebilmek için kökün etrafı, bir kısmı, görülebilecek kadar kazılır. Sonra bu köke bir köpek bağlanır. Bağlayan kişi ordan ayrılırken onu izlemek isteyen köpek otu sökmüş olur... Köpek o anda otu sökmek isteyen kişinin kurbanı gibi ölür. Böylece sökücünün ölüm tehlikesi de ortadan kalkar. Hasta olan kişi sökülen kökün (otun) yanına gidince, vücuduna girip onu hasta eden kötü ruhlar da vücudundan uzaklaşır".

Antik yazarlardan AELIAN da Baara otunun sökülüşünü Flavius Josephus gibi anlatmıştır. (63)

Mandragora otunun sökülmesiyle ilgili Ortaçağa ait çoğu resimler ile elyazması kitaplar (Dioskurides, M.S IV-V. yüzyılda yaşamış APULETIUS ve HILDEGART), Flavius Josephus ile Aelian'ın yazılarıyla çizimlerini kaynak almışlardır.

Mandragora hakkında daha detaylı bilgiler, M.S 1179 yılında Almanya'nın batısında Bingen yanındaki Rupertsberg'de ölen manastır başrahibesi HILDEGARD tarafından kaleme alınmıştır. (64) Hildegard'a göre, insana benzeyen bu otun kökünde cinler (kötü ruhlar) bulunmaktadır. Bunları kökten uzaklaştırabilmek için söküldükten sonra birgün ve bir gece boyunca bir kaynak suyuna yatırılması gerekiyor. Eğer büyüsel amaçlarla kullanılacaksa söküldüğü şekliyle, yani kaynak suyuna konmadan kullanılmaktadır. Büyük veya arzu nedeniyle nefesine hakim olamayan bir kişi, kaynak suyunda yıkanmış dişi bir Mandragora (Alraun) alıp göğüs ile göbek arasına . ya da kökü iki kısma bölerek kalçasının üzerine bağlar. Ayrıca kökün sol elini öğütür ve Kafurla (Camphor) karıştırıp yer. (65) Böylece hasta sağlıklı kavuşmuş olur.

Hildegard ayrıca, doğuştan durgun olan kişilerin sağlığına kavuşmaları için otun nasıl kullanılacağını da tarif etmiştir. Sökülen kök kaynak suyunda yıkanıp o kişinin yatağına konur. Bu kök hastanın teriyle yataka islanınca, hasta olan tanrıya dua etmeye başlar. (şöyle ki: "İnsanlar acısız ve topraktan yaratılan tanrı. Ben, bu günah işlemeyen kökü bu toprağa, yani yanına, yatırıyorum. Benim topraktan yaratılan bedenim, senin yarattığın gibi huzura kavuşsun") Hildegard ayrıca kitabında, Mandragora otunun bulunmaması halinde, Kayın ağacından kesilen bir sürgünün de Mandragora'nın yerine kullanılabileceğini yazmaktadır.

1486 yılında yayımlanan "Hortus Sanitatis" adlı kitapta, bir erkekle bir dişi Mandragora'nın (Alraun) çizimleri yer verilmiştir. (66)

(58) Cinsel bilgiler Ansiklopedisi Eros, s.4 (Adam Otu)

(59) Hanns Bachtold, aynı kitap, s.314; Theophrast, Hist. Plant. VI, 2,9, IX,8,8 ve 9,1

(60) Hanns Bachtold, aynı kitap, s.314;Plinius, Naturalis Historia, 25.148

(61) Hanns Bachtold, aynı kitap, s.314; Dioskurides, Mat. Med.4,75

(62) Hanns Bachtold, aynı kitap, s.314-315;Flavius Josephus, Bellum Judaicum (Yahudi Savaşı), VII,6,3

(63) Aelian, Hist.Anim.,14,27;Hanns Bachtold, aynı kitap, s.315-

(64) Hildegard, Physika, I,56; Hanns Bachtold, aynı kitap, s.315-316

(65) Kıbrıs Türk folklorunda Kafurun kökü ruhları uzaklaştırma gücüne sahip olduğuna inanıldığından, ölen kişiler yikandıktan sonra bacak araları ile koltuk altına sürülürdü.

(66) Liselotte Hansmann, aynı kitap, s.89 v.dd,fig:115

Antik çağlarda kilisenin bu ot ile şeytan'ın arasında bir ilişki, ikisi arasında bir andlaşma görüldüğü üzerinde durulmaktadır. (67)

David Attenborough "The First Eden" adlı yapıtında (68), M.S 1500 yılları civarındaki bir Alman botanikçinin çizimlerini ve Hristiyanlık öncesiyle ilgili verdiği bilgileri şu şekilde anlatmaktadır: "Bu otu sökmek tehlikeli bir işdir. Ot sökülürken çığlıklar atar ve bu korkunç sesi duyanlar çarpılarak ölürdü. Ancak insan yaşamını tehlikeye sokmadan otun sökmeye yöntemi de vardı. Söküm işleminin ay olmayan karanlık bir gecede yapılması, sökücünün kulaklarını balmumuyla tıkaması ve yanına boru ile bir köpek alarak otava gitmesi gerekirdi. Otun kökü kılıça dikkatlice gevşetildikten, yani sökülmeğe hazır duruma getirildikten sonra, köpeğin boynundaki ipin köke bağlanması gerekirdi. Bu arada otun öldürücü feriyadını duymamak için sökücünün elindeki boruyu çalması, sırtını rüzgara vermesi ve köpeğin koşması için onu kırbaçlaması gerekiyordu. Kökün sökülmesiyle köpeğin de öleceğine inanılırdı. Böylece sökücü, sökülen otu korkusuzca oradan alabilirdi."

Mandragora'nın antik dönemde (M.S 1500) sökülüşü
(David Attenborough. The First Eden)

Bu bilgilerin yanı sıra, Alman kaynaklarında, Mandragora'nın (Alraun) siyah renkli bir köpek yardımıyla sökülmesinin (Alman halkının batıl inançlarında) yer aldığı yazılıdır. (69) Öğrenildiğine göre; bu otun erkek olanı Doğu Almanya'daki

Falkenberg ile Muskauer Heide'de yetişmektedir. Ancak toprak kazılırken çıkarttığı feryatları duyan sökücülerin öleceğine inanılır. Bu nedenle sökücüler kulaklarını pamuk, zift veya balmumuyla tıkararak Johannis gecesinde gece yansı (cuma günü güneş doğmadan); siyah renkli bir köpekle otava giderler. Otun başucunda üç haç çıkarılır. Köpeğin kuyruğu otun köküne bağlanır. Bu arada köpeğe bir parça ekmeğe uzatılarak ordan süratle kaçarlar. Köpek, uzatılan ekmeği almak için koşunca otu sökmüş olur. Ancak otun çıkarttığı acı sesi duyduğundan orda hemen ölür. Böylece sökücü ölüm tehlikesini atlattı ota sahip olmuş olur.

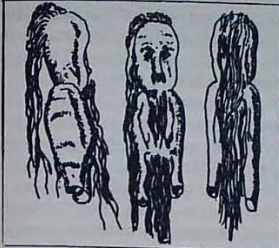
Albertus Magnus ile Konrad von Megenberg'in bitkilerle ilgili M.S XVI. yüzyıla ait Almanca kitaplarında, Alraune olarak bilinen Mandragora otunun batıl inançlarda kullanımı, üretimi ve ticareti üzerinde durulmuştur. (70) Öğrenildiğine göre; bu bitki seyyahlar tarafından Almanya'ya getirilmiş ve büyük bir bölümü de yerli bitkilerden türetilmiş. Bu nedenle doğudaki örneklerinden daha değişikmiş. Bu otlara müzelerde ve özel koleksiyonlarda çok miktarda rastlanmaktaymış. 1680 yılından beri Viyana'daki Kral arşivinde (Bibliotek), Berlindeki markish Müzesinde ve Münih Bitki Fizyolojisi Enstüüsünde bulunanlar anlatıllara örnek gösterilmektedir. Bitkinin köklerinin büyük boyutlarda ticareti de yapılmaktaymış. 1690 yılında İsviçredeki Zurich pazarında, Hortmann Hanb adlı bir adam, böyle bir otu 100 Taler'e satma teşebbüsünde bulunmakla suçlanmış. Yine bu bitkinin köklerinden biri Doğu Almanya'daki Köln yanındaki Meiben'de 10 Taler'e satılmış. Ortaçağ pazarlarında bu ot satıcılarının soytanların yanında tasvir edilmesinin tipik olduğuna da işaret edilmektedir. Ayrıca 1892 yılında Konversations Lexikon adlı kitabın yazarı Brockhous, ortaçağ şarlatanlarının bu otları yüksek fiata sattıklarını yazarken (71), 1575 yılında Keyblers'in kaleme aldığı kitaptaki (72) Mandragora otunun üç yandan görünüşünü resmeden çizimlerine de kitabında yer vermiştir.

(67) Aynı kitap, s.89

(68) David Attenborough, The First Eden. The Mediterranean World and Man, Guild Publishing, London, 1987, s.140-141, fig.s.141 (Fotoğraf: Bayerische Staatsbibliothek München, s.59)

(69) Hanns Bachtold, aynı kitap, s.318-319 (aynca İtalyadaki Abruzun, İzlanda, Fransa, Ermenistan Mitolojisi ve Rusya'da bu otun bir köpekle ya da siyah renkli bir köpekle söküleceği bilinmekteydi)

(70) Hanns Bachtold, aynı eser, s.316-317

Alraun (Mandradora) (1576 tarihli bir belgeden-Keyblers)

XIX. yüzyılın başından itibaren Fransa da bazı amatörlerin topladıkları acayı eşyalar listesinde Mandradora'nın (Alraun) adının da geçtiği öğrenilmektedir. (73)

XX. yüzyılın başında bir Mandlyonun içinde bulunan "Glücksa" (uğur) otu, Wertheim firması tarafından 2.25 Mark'a satılmış. (74) Madalyonun içindeki küçük bir kağıtta bu otun zenginlik, sıhhat ve aşk getireceği, mikroplar yok etme gücüne sahip olduğu, define bulmaya ve kişilerin yükselmesine yardımcı olacağı yazılmıştır. Aynı şekilde Polonya'nın Goldap şehrinde "Glückswuzel" (uğur kökü) olarak bilinen bir otun 10-15 Pens'e satıldığı ve bu otun zenginlik ve çok evlat getireceğine inanıldığı öğrenilmektedir. (75)

Alman folkloru hakkında bilgiler veren Oswald A. Erich ile Richard Beil (76) ise, Almanya'da bu inancın kraliyet ailesine girdiğini, Viyana'daki mahkeme arşivinde imparator Rudolph II döneminden kalma (M.S 1575-1612) biri erkek, diğeri ise dişi olmak üzere kadife elbiseler giydirilmiş iki Alraun otunun bulunduğunu yazmaktadır. Ayrıca 1482 yılında Kuzey Almanya'daki Eppendorfta bir lahana bahçesinde, haç şeklinde kökü olan bir otun bulunduğu, bunun ilkin bir manastıra konduğu ve imparatorun isteğiyle M.S 1602 yılında Viyana koleksiyonuna gönderildiği öğrenilmektedir. Ota dayalı olan inanç ve uygulamaları şöyle anlatmaktadır (77): "Sarmaşık filizinin kökü insana benzemektedir. Bu kök ilkbahar ayında dolunayın (when the moon stand in a positive position) olduğu bir pazartesi günü sökülür. Önce kökün dip kısımları kesilir ve çıkarılan kök kilise avlusundaki bir mezarın ortasına ekilir. Bir ay süreyle güneş doğmadan inek sütü damlatılarak sulanır. Ancak bu sütün içerisinde önce üç yarasa boşulur. Bir aydan sonra bu ot insana daha çok benzemiş olur. Ocağın başına

"Demir otu"yla birlikte kurumaya bırakılır. Kuruduktan sonra bir ölünün, ölmeden önce kullandığı bir kumaşa sarılır. Böylece sihirli bir otun veya bir tılsımın sahibi olmuş olursunuz. Yolda yürürken bir şey bulursunuz, ya da oyunlarda veya karbor-sacılıkta kazanırsınız"

II.KIBRISTA MANDRAGORA VE MANDRAGORA İNANÇLARI

(1) KIBRISTA BİLİLEN ADI

Kıbrıs genelinde yaygın olarak MANDRAGORA (Adam otu) adıyla bilinmesinin yanısıra, bazı yerleşim birimlerindeki Kıbrıslı Türkler tarafından KORTONGOLO (K.K.44) , HASTALIK OTU (K.K.3), BEŞDAMAR OTU ((K.K.3,155)BENDAVLEO.(K.K.3) adlarıyla da bilinmektedir.

(2) TANIMI VE BULUNDUĞU BÖLGELER

Kıbrısta Aralık-Nisan ayları arasında yeşeren bu otun, yere yayılmış koyu yeşil renkli, geniş ve damarlı yaprakları, şubat-nisan aylarında açılan mor renkli çiçekleri ve insana benzeyen uzun ve saçaklı bir kökü bulunmaktadır.

Kıraç ve taşlık yerlerde, ıssız bölgelerde, ovalarda, yol ve tarla kenarlarında, nemli (sulak) topraklarda, zeytinlik alanlarında, nadiren kumlu deniz kıyılarında ve deniz seviyesinden 2000 ayak yüksekliğe kadar olan bölgelerde yetişmektedir.(78)

Özellikle Lefkoşa, Girne, Poli, Limasol ve Cıkko manastırının civarlarında ve bölgesel olarak da Ayios Yeorgios (Akama), Kazafana (K.K.155) (79), Larnaka ve Fasur bölgelerinde yaygın olarak yetiştiği saptanmıştır. (80)

(71) Brockhous konversations Lexikon, band 1, s.453

(72) Brockhous, aynı kitap, s.453; Keyblers, Antiquitates Selectae Septentrionales et Celticae, Hannover, Germany, 1720

(73) Jean Cuisenier, Volkskunst in Frankreich, s.100

(74) Hanns Bachtold, aynı kitap, s.317

(75) Hanns Bachtold, aynı kitap, s.317

(76) Oswald A.Erich, Wörterbuch der Deutschen Volkskunde, Stuttgart, 1974, s.17-18

(77) Jean Cuisenier, Volkskunst in Frankreich, München, 1976, s.100 v.dd

(78) R.D.Meikle, Flora of Cyprus, Vol II, Bentham-Moxon Trust Publication, Kew, 1985, s.1188-1189; Ann Matthews, Lilies of the Field. A Book of Cyprus wild Flowers, Limasol-Cyprus, 1986, s.13;Dr. Vesile Vehbi, KKTC'nin Yabancı çiçekleri ve Tıbbi Bitkileri, s.29

(79) Kıbrıslı Türkler ile Kıbrıslı Rumlar, Mandradora otunu Kazafana köyünden sökmeye tercih ederlerdi. (bu ota yaklaşıldığı zaman çiçeklerinin kapandığı söylenmektedir)

(80) R.D Meikle, aynı eser, s.1189

Beadamar Otu (Mandragora) - Kafazana

(3) KULLANIM ALANLARI, İNANÇLAR VE UYGULAMALAR

Kıbrısta Mandragora otunun çaresi (dermanı) bulunmayan yara, iç ağrı, sarılık hastalığı, kadın hastalıkları, kısırlık ve dinsel-büyüsel (müska) amaçlarla sökülmesi ve bu tür hastaları şifalatmak için kullanılması adettendi. (81)

Hastaların adına ya da hastalar için sökmekteki genel inanç; otun köküyle birlikte topraktan çıkacağı gibi, vucuda girip hastalıklara neden olan kötü ruhların da vucuttan çıkacağı, böylece hastanın sağlığına kavuşacağı varsayılmıydı. Bir anlamda bu otun kökü ile hastalık özdeşleştirilmiş durumdaydı.

Mandragora ile bu ota benzer özellikler taşıyan diğer otların sökülmesinde bölgesel özellikler içeren değişik dinsel-büyüsel inançlar ile uygulamalar vardı. Mandragora sökülürken kök ile kökteki saçaklarının bir tekinin bile kopmaması gerekirdi. Kopması halinde hastanın sağlığına kavuşmayacağına inanıldığından, sökümlerinde kök ile saçaklarının kopmamasına dikkat edilirdi. Eğer otun sökülmesi başarısızlıkla sonuçlanırsa, aynı uygulama başarıyla sonuçlanana kadar tekrarlanırdı.

Bu otların yerleri yeşerdikleri Aralık-Nisan aylarında belli olduğundan, mevsim dışı kullanımlarda yerlerinin bulunabilmesi için yanına bir kazık çakılırdı. (K.K.186, 187)

Her köyde mutlak surette hastaların otunu sökebilecek bilgiye sahip okumuşlar, ya da bu okumuşlardan ot sökme izni almış kişiler vardı. Eğer köyde yetkili bir ot sökücüsünün bulunmaması halinde, en yakın komşu köydeki yetkili ot sökücüsüne başvurulurdu. (K.K. 3,264) Nefesi güçlü bir okumuştan izin almadan ot sökülmezdi. Sökülmesi halinde sökülen otun hastaya yararlı olmayacağına inanılırdı. Ot sökme izni sadece temiz ve dürüst insanlara, alim olarak nitelendirilen (kuran-ı kerimi hatmetmiş) hocalar tarafından verilirdi. Ancak hocalar böyle bir izin vermeden önce istiareye yatırlar ve istiare sonucuna göre izni verirler, ya da vermezlerdi. (K.K 3) (82) sökme izni verilmesine karar verilince, hoca bir postun üzerinde namaz kılar ve namaz bitince de "Beşdamar otunu sökmeye-fılanıcı kişiye-izin vermek için niyet ettim" diyerek iki rekat namaz kılardı. Namaz bitince iki dizi ile alınının posta değdiği yerden olmak üzere üç tutam kıl Söküp bunları izinle birlikte ot sökmek isteyene verirdi. (K.K.3) Bir kişi aldığı izinle sadece üç ot sökmeye ve elinde kıl bulunduğu sürece de başkalarına aynı şekilde sökme izni vermeye yetkili kılınmış olurdu.

Hastaların aileleri ile yakınları ot sökebilen okumuşlara aşağıdaki şekil ve şartlarda başvurulardı.

(81) Kıbrısta hastaların adına TRIGUNGULU (Dana Burnu Withlow cockchofer grubu) ile GUKKULOHORTO adları verilen otlar da sökülürdü. Bu otların da insana benzeyen kökleri bulunduğu, ama gibi sandıkları, beyaz renkli oldukları ve gannevuri gibi kırmızı renkli yemiş verdikleri söylenmektedir. (Tuncer Bağışkan, "Karşılaştırma yöntemiyle Kıbrıslı Türk ve Rumlarda ortak inanç ve uygulamalar", Halkbilimi, Sayı:12,s.6,8; Tuncer Bağışkan, "Kıbrıs Folklorunda Sarılık Hastalığı", Halkbilimi, sayı:15,s.13

(82) İki türlü istiare vardı: (1) İstiare duası okunur ve uykuya yatılır.Rüyada kırmızı-beyaz renkler görme olumlu, siyah renkler görme olumsuzluk belirtisi sayılırdı. (K.K.3) (2) Akşam olunca abdest alınıp namaz kılınır ve uykuya yatılır. Melekler gelip onu bir dağa götürürlermiş. Işıklı küçük bir delikten içeri girilirmiş. Nurlu bir mekanda 12 kişi oturmaktaymış. Bunların ortasındaysa ak sakalı ve sarıklı başkanları bulunuyormuş. Ona selam verilip istek söylenirmiş. Ak sakallı ermiş sadece "olur" ya da "olmaz" yanıtını verirmiş. Böylece dileğin olup olmayacağı öğrenilmiş olurdu. (K.K3) (İstihare-istiyare için bak: Tuncer Bağışkan, "Kıbrısta Büyü Bozmaya Dayalı İnanç ve uygulamalar", Halkbilimi, Sayı:14,s.10)

- (a) Hastanın otunun sökülmesini isteyen aileler, ot sökmeye yetkili bir okumuşa ima yoluyla evde birinin hasta olduğunu iştirirlerdi. Ancak okumuştan doğrudan doğruya hastanın adına ot sökmesi istenmezdi. İstenmesi halinde sökülecek otun hastaya yararı olmayacağına inanılırdı. (K.K.249) Bu bilgiyi ima yoluyla öğrenen okumuş, ertesi sabah güneş doğmadan uyanıp abdest alır ve hiçbir şey yemeden, hiç konuşmadan ve hiç kimse görmeden ovaya giderdi. (K.K.3,248)
- (b) Bir tanıdığına kapanmayan bir yara gören kişi eğer o kişiden habersiz olarak *MUBAREĞİNİ ÇIKARTAYIM* veya *OTUNU ÇIKARTAYIM* diye adakta bulunursa, hastanın otunu sökmek veya bir okumuşa söktürmek için faaliyete geçerdi. (K.K.215)
- (c) Bir hastanın ailesine *Gidip otunu çıkartın* diye bir öneri yapılırsa, hastanın otunun sökülmesi için mutlak surette bir okumuşa başvurulması gerekirdi. (K.K.190)
- (d) Hastanın otu, okumuş ve sağlıklı iki kişi tarafından sökülmesi gerekirdi. Ancak sökülecek olan otun hastaya yararlı olabilmesi için, öncelikle sökücülere para verilmesi gerekirdi. (K.K.184,190,206,211)

Hastanın otunu sökmek için ovaya gidecek olan okumuşların aşağıdaki kurallara uymaları gerekirdi:

- (a) Ovaya hiçkimse görmeden gidilmesi (Ovaya giden kişiyi hiçkimsenin ve özellikle cenabet birinin görmemesi gerekirdi. Görmesi halinde ot sökmeye gitmekten vazgeçilir ve sökmeye işi başka bir güne ertelenirdi. Çünkü birinin görmesi halinde sökülen otun yararlı olmayacağına inanılırdı. (K.K.3,44,181,207)
- (b) Ovaya gökteki ay değişim zamanı gidilmesi (K.K.44,181,207)
- (c) Güneş doğmadan karanlıkta yola çıkılması (K.K.3,215,256,264)
- (ç) Abdestli gidilmesi (K.K.3,44,181,207)
- (d) Otu sökecek kişinin aç karnı olması (K.K.215,256,264)
- (e) Ovaya gidilirken hiç konuşulmaması (K.K.215,256,264)

Çapalarıyla ovaya giden okumuşlar, karşlarına çıkan ilk otu sökmek zorundaydılar.

(K.K.44,181,207,215,256,264) Ovaya ilk çıkışta bu otun bulunması hastanın sağlığına kavuşacağına ön belirti sayılırdı. (K.K.184,206,211)

Ovada ot bulununca aşağıdaki uygulamalar yapılırdı:

(a) Ot bulununca otun üzerine çapa çakılır ve otun yanında, ikisi allah rızası, ikisi de şifa niyetine 4 rekat namaz kılınırdı (K.K.44,181,207)

(b) Ot sökülmeden önce otun yanında iki rekat namaz kılınırdı. (K.K.44)

(c) Ot bulununca, oraya gidenlerden biri otun etrafına hendek açarken, diğeri de ona "Nedir yaptığınız?" diye sorardı. Hendegi kazan ise, otu sökülecek kişinin hastalığına uygun olarak "Mustafa'nın ayağındaki yarayı veya yarasının ilacını-sökerim" diye yanıt verirdi. Aynı soru ile yanıt üç kez tekrarlanırdı. (K.K.184,206,211)

(ç) Ovada bulunan ilk otun (Gukkulohorto) başında üç İhlas suresi (Kulevuzübirabbin Nesi, Kulevuzübirabbin Felegim, elham, elif Lam, Rabben) okunur ve Eyub Aleyhiselam ile Peygamberimizin ruhlarına başışlanırdı. Başışlamalardan sonra, daha önce görülen ot, görülmemiş gibi yapılarak, bulunması için aranırdı. Bu arada üç kez "GAVOLE" diye pahlı çağılır ve o an elde tutulan çapa yere atılırdı. Ot bulununca, üç kez "Selamün aleyküm, aleyküm selam" denir ve yerden alınan çapayla otun etrafında bir hendek (lağım) kazılmaya başlanırdı. (K.K.264)

(d) Sökücü, otu sökeceği tarlaya ilk adımını atmadan önce izin sırasında kendisine verilen üç tutam kıldan bir tutamını tarlaya bırakırdı. Böyle yapınca ot sökmeye hak kazanmış olurdu. Otun başında kibleye karşı durulup besmeleyle üç fatiha okunurdu. (K.K.3)

Yukarıdaki işlem tamamlandıktan sonra eğer sökülecek ot bir hasta için kullanılacaksa "NİYET ETTİM (ALİ'NİN) ADINA OTUNU SÖKMEYE" denilerek ot sökülmeye başlanırdı. Eğer sökülecek olan kök başka hastalar için de kullanılacaksa "NİYET ETTİM CEMİ CÜMLENİN ADINA BU OTU SÖKMEYE" diye niyette bulunulurdu. Ancak hastanın tamamen sağlığa kavuşması için kökün hiç koparılmadan sökülmesi gerekirdi. Sökülürken koparılmaması halinde:

-Hastalığın kopan yerden kaynaklandığına (K.K.44,190)

-Hastanın o uzvunun kuruyacağına (K.K.44,181,207)

-Hastanın yarasının iyileşmeyeceğine (K.K.184,206,211,215,249,264) bir önbelirti sayılırdı.

Hastanın adına sökülün ot bir elbiseye sarılır ve ovaya gidiş yolunun dışındaki başka bir yoldan hastanın evine gidilirdi. (K.K.184,206,211,215) Eğer ovaya gidiş yolundan eve dönlürse, evden çıkan hastalığın o kişiyle birlikte tekrar eve döneceğine inanılırdı. (K.K.44,181,207)

Kimi bölgelerde ot sökülünce bir çaputa sarılır ve sökülüdüğü tarlanın sınırına kadar gerileri gidilirdi. Tarlanın sınırı geçilince normal yürünürdü. Sökülün ot sökülünün önünde (elinde) taşınır. Hayvana binilecekse, hayvanın ön tarafına konması gerekeirdi. (Hayvanın yan heybesine ya da heybenin arkasına konması günah sayılırdı.). (K.K.3)

Sökülün ot eve getirildikten sonra değişik hastalıklar için değişik şekillerde kullanılırdı. Şimdiye kadar saptayabildiğim kullanım şekilleri aşağıya çıkarıldığı gibidir:

-Sökülün otun kökü 5 ya da 7 hutbe dinlemesi için camiyeye götürülür ve caminin bir yerine saklanırdı. Kuruduktan sonra hastanın ağrısının olduğu yere tekabül eden kısımdan bir parça kesilerek hastanın ağrıyan yerine ekelenir ya da suya karıştırılıp hastaya içirilirdi. (K.K.44)

-Sökülün otun kökü kaynatılır ve kaynama suyu bir okumuşa götürülürdü. Suyun içine okunup üflendikten sonra hastaya içirilirdi. (K.K.44)

-Sökülün ot eğer iç ağrıları için kullanılıcaksa, ağrının olduğu yere tekabül eden kısımdan bir parça kesilip hastaya çiğnetilir, birazı da kaynatılıp suyu hastaya içirilirdi. (K.K.44,181,207)

-Sökülün ot eğer kapanmayan bir yarada kullanılıcaksa, önce yakılır ve küllü yaraya ekelenir, ya da bir yemeğin içine konarak hastaya yedirilirdi. (K.K.44,181,207)

-Otun kökü ocak başına asılıp kurutulur, sonra da havanda dövülerek toz haline getirilir. Bu toz ya yaraya ekelenir (K.K.190,256) ya da havaya savrulur (yaranın da o şekilde yok olması için) (K.K.190)

-Malya, Hirsofu ve Aynikola köylerinde, sökülün kökünü yansı hastaya yedirilir, diğer yansı ise yakılıp elde edilen küllü yaraya sürülürdü. (K.K.206,211,264)

Sökülün ot eğer çocuk yapmayan çiftler tarafından kullanılıcaksa, suda kaynatılır. Elde edilen suyun içine betmez ile ceviz macununun akidesi karıştırılarak yeni ay doğduğunda yıldız

görmesi için evin avlusunda bir gece bekletilirdi. (Yıldız görmesi için) (Çoban yıldızı bunun üzerine direk ışın verimisi) Güneş doğmadan alınıp içilirdi. Bunu içen çiftlerin çocuklarının olacağına inanılırdı. (K.K.3)

-Göz-haset ile yeni evlilerin muhabetli olmaları için kullanılıcaksa, bir kumaşa 41 besmele yazılıp içine konur, muska haline getirilip istenen kişinin göğsüne takılırdı. Ancak bu muska yeni evlenen bir damada takılacaksa, önce damatla geline bir çift güvercin palazı yedirilir ve zıfaf odasına gireceği sırada (arkasına yumruk vurulmadan önce) hoca tarafından besmeleyle göğsüne takılırdı (Evdim, Kandı ve Paramal adeti) (K.K.3)

-Sökülün ot eğer sarılık hastalığı, kadın topakları ve yumurtalık şişkinlikleri için kullanılıcaksa; sökülüdüktan sonra kedi ya da köpek tarafından atlanmaması için, özellikle mutfak odasındaki Tabaca (Tabancera) içine konup iyice kuruması beklenirdi. (Yatak odasına kesinlikle konmaz) Bu arada 1-2 avuç yıkanmış buğday da kurutulurdu. Kuruyan buğday bir sini içerisinde dökülerek bir demir parçasıyla (ya da demir bir ütüyle) birlikte sıcak bir fırına salınırdı. Daha sonra mandragora'nın üzerine fırında kızarmış buğday, buğdayın da üzerine kor haline gelmiş demir konurdu. Bunlar bir taşla bastırılınca buğdayın yağı mandragoraya karışmış olurdu. Elde edilen kül gibi melhemle kadınların topakları, ya da yumurtalıkları ovulurdu. Eğer bu melhem sarılık hastalığı amaçlarıyla kullanılıcaksa, sadece bu melhemle hastanın üzerine Bismillahrahmanirahim yazılırdı. (Böyle kişilerin 24 saat içinde sağlıklarına kavuşacağına inanılırdı.) (K.K.3)

-Kökün bir kısmı hastaya yedirilir, ya da taze ise hastaya çiğnetilirdi. (K.K.44) Daha sonra kuruması için ya evin damına atılır, ya da ocağın üstbaşına asılırdı. Kökün kurumasıyla vucuttaki yaranın da kuruyacağına inanılırdı. (K.K.44,186,187)

-Sökülün kök dilimlenerek duvara (ocağın üzerine) asılır ya da fırına konup kurutulurdu. Kökün kurumasıyla hastalığın da (yaranın) kuruyacağına inanılırdı (K.K. 184,206,211)

-Otun kökü fırına atılıp yakılınca hastalığın da geçeceğine inanılırdı (K.K.215)

-Kökün bir parçası hastaya yedirilir, geriye kalan ise "Bu ot nasıl sökülüp yok olduysa, yara da böyle yok olsun" denilerek ateşte yakılırdı. Elde edilen küllü hastanın son yıkanma suyuna konurdu. (K.K.249)

-Otun kökü (Beşdamar otu) ile zeytin kabukları

havadan dövülür ve dülbenkten geçirilerek yaranın üzerine ekelenirdi. (K.K.155)(83)

-Kurutulduktan sonra hastalar tütsülendirdi. (K.K.3)

-Kaynatılır ve kaynama suyu hastalara içirilirdi (K.K.3)

-Suda kaynatılır ve bu su hastalara son yıkanma suyu olarak kullanılırdı. (K.K.3)

-Çocuk yapmayan kadınlar bu otun buharına oturtulurdu. (K.K.3) (Lenger içindeki kömüre ot konur ve çiplanan kadın, etrafına bir çarşaf sararak lengerin üzerine otururdu)

(4) KIBRIS RUM TOPLUMUNDA MANDRAGORA İNANÇLARI

Yukardaki bölümde Kıbrıs Türk toplumunun mandragorayla ilgili inanç ve uygulamalarını irdeledik. Bu bölümdeyse Kıbrıs Rum toplumundaki mandragora inançları üzerinde durulacaktır.

Kıbrıslı Türklere karşıklı görüşme yöntemiyle sağladığım bilgilere dayanarak, Kıbrıs Rum toplumundaki Mandragora inanç ve uygulamalarının Kıbrıslı Türklere benzediği söylenebilir. Ancak uygulamadaki temel farklılıklar; Türklere dualarını islami esaslara (Kuran'a), Rumlarınsa Hristiyanlık esaslarına (İncil'e) göre okumaları ve uygulamalara kendi dini motiflerini de katmalarıdır.

Kıbrıs Rum toplumu arasında Halkbilimi derleme çalışmaları yapan Dr. Demetrios Stylianou, Mandragorayla ilgili bulgularından birini Romantik Cyprus isimli kitapta yayınlamıştır. (84) Turistik bir kitapta verilen kısıtlı bilgilere göre: sarılık hastalığına yakalananlar sağaltmak için Mandragora otunun hastalar adına sökülmesi adettendi. Köydeki dinsel büyüsel işlemleri gerçekleştiren kişi ovaya gidip büyük bir dikkatle otu sökmeye çalışırdı. Ancak ot sökülürken kökünün hiç kopmamasına dikkat edilirdi. Kökün bir parçasının dahi kopması halinde, sağaltma uygulamasının başarısızlıkla sonuçlanacağına ve hastanın sağlığa kavuşmayacağına inanılırdı. Ovaya giden kişi önce otun başında üç haç çıkartır ve her seferinde şu sözleri söylerdi: "Tann, İsa ve Ruhül Kudüs adına; seni kökünden söküp çıkartacağım gibi, kötü ruhlar da hastadan çıksın".

Mandragoranın kökünü koparılan sökülürken hastanın evine götürülerek orda geleneksel bir ayin yapılırdı. Önce hastanın boynu ipek bir iplikle ölçülür ve bu iplik mandragora otunun yaprak-

larının etrafına sarılır. (85) Mandragora bir tavaya konur, içine de hastadan 40 gün süreyle alınan idrar dökülür. (86) Bu arada üç kez dua okunurken Mandragoradan üç filiz kesilir. Kesilen filizler iyi bir şarabın içine konur. Hazırlanan kanşım, yıldız görmesi için, bir gece süreyle evin avlusunda bekletilir. (87) Hastaya bu ilaçtan her sabah üç damla içirilir ve kötü ruhların vucuttan çıkabilmesi için hasta bu ilaçla ayaktan başa doğru ovulur. (88) İşlem tamamlanınca hasta sağlığına kavuşmuş olur.

SONUÇ

Bugüne kadar bilim adamları tarafından yapılan araştırmalar, Mandragoraya dayalı inanç ve uygulamaların kaynağının doğu ülkeleri olduğu fikrinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Çok eski çağlarda Kıbrıs'ın uzun sürelerle Anadolu, Mısır ve Suriye gibi doğu ülkelerine bağlı kalması, bu ülkelerle kültür alışverişinde bulunmasını kaçınılmaz kılmıştır. Antik çağlarda Batı Anadolu'da Mandragora'nın bulunduğu ilişkin izlere rastlanmasına karşın, Anadolu'daki Halkbilimi çalışmalarının mandragoraya dayalı inanç ve uygulama konularındaki suskunluğu, Kıbrıs'ta yaygın olarak bilinen Mandragora inançlarının kaynağının Anadolu dışında aranmasına neden olmaktadır.

(83) Mandragora otunun yanısıra, iyileşmeyen yaraları tedavi etmek için, tavukların iç yağları ocağın başına asılıp kurutulur ve içine zeytin yağı ile kullanılmış sabun ilave edilerek, mezdeki kıvamına gelinceye kadar ateşte pişirilir. Elde edilen melhem yaralara sürülür.

(84) Dr. Demetrios Stylianou, "A collection of the traditions, customs, Beliefs and wisdom of the peasantry of Cyprus", Romantic Cyprus, s.227

(85) Hastaları sağaltma uygulamalarında hastanın boynunun ipek veya pamuk ipiyle ölçülmesi adeti Kıbrıslı Türklere de yaygındır (Tuncer Bağışkan, "Karşılaştırmalı Yöntemli Kıbrıslı Türk ve Rumlarda ortak inanç ve uygulamaları Halkbilimi, sayı:13,s.16-17, sayı:12,s.8; Tuncer Bağışkan, "Kıbrıs Folklorunda Sarılık Hastalığı", Halkbilimi,, sayı:15,s.13, 15-18) (Hastanın boynuna ölçülüp kesilen ipikler, Acı Hyar otuna, Galahrobo (Galahrobari) otuna, pernar çalışına ve palamat ağacının dalına sarılırdı)

(86) Kıbrıslı Türklere de böyle bir uygulama yaparlarıdır. (Tuncer Bağışkan, "Kıbrıs Folklorunda Sarılık Hastalığı", Halkbilimi, Sayı:15,s.16-17)

(87) Sağaltma kanışımının yıldız konması inancı Kıbrıslı Türklere de yaygındır (Tuncer Bağışkan, Halkbilimi, Sayı:15, s.13,15-16; Tuncer Bağışkan, Halkbilimi, sayı:12,s.9)

(88) Hastaları tevs omma uygulaması Kıbrıslı Türklere de vardır. (Tuncer Bağışkan, Halkbilimi, Sayı:15,s.16; Tuncer Bağışkan, Halkbilimi, sayı:12,s.17)

Ancak ben, Anadolu'daki çoğu bölgesel kültürlerin izlerini taşıyan Kıbrıs Türk folklorundaki oluşumları, diğer komşu ülke insanları ile yerel kültürlerin etkilerine bağlamak; bunun değerlendirilmesini de bilim adamlarıyla halkbilim araştırmacılarına bırakmak istiyorum. Yeni bulgular görüşlerimizin sağlıklı şekillenmesine yardımcı olabilecektir.

KAYNAKÇA

- Aellan, Hlet, Anım.
 Attenborough, David, The first Eden. The Mediterranean World and Man, D.A.Publication, London, 1987
 Bachtold, Hanns Hoffmann, Edurd, Hand wörterbuch des deutschen Aberglaubens (Alman batıl inançlarının kısa sözlüğü), Band , Berlin, .1987
 Bağışkan, Tuncer, "Karşılaştırma yöntemiyle Kıbrıslı Türk ve Rumlarda ortak inanç ve uygulamalar", Halkbilimi, Sayı:13 Has-Der yayını, Lefkoşa, Mart 1989
 Bağışkan, Tuncer, "Kıbrıs folklorunda Sarılık Hastalığı", Halkbilimi, sayı:15, Has-Der Yayını, Lefkoşa, Eylül 1989
 Bağışkan, Tuncer, "Kıbrıs'ta Büyük Bozmaya Dayalı İnanç ve Uygulamalar", Halkbilimi, Sayı: 14, Has-Der Yayınım Lefkoşa, Haziran 1989
 Boratav, Prof. Pertev Nailli, 100 soruda Türk Folkloru, Gerçek Yayınları, İstanbul, 1984
 Brockhous Konversations Lexikon, Band 1, Leipzig, 1892
 Cinsel Bilgiler Ansiklopedisi Eros, Artel Yayını, 1970
 Cooper, J.C., Illustriertes Lexikon der traditionellen (Yayınlanmış geleneksel semboller Leksikonu), Wiesbaden, 1986
 Cuisenler, Jean, Volkekunst in Frankreich, (Fransada Folklor), office du Livre, Munchen, 1976
 Dioskurides, Mat.Med.
 Erich, Oswald A.Wörterbuch der Deutschen Valkekunde (Alman folklor sözlüğü), Stuttgartard, 1974
 Eyuboğlu, Sabahattin, "Tipta Yenilikler", sayı:6,1961
 Flavius Josephus, Bellum Judaicum (Yahudi Savaşları), VII

- Halkarnas Balıkçısı, Mavi sürgün, Bütün eserleri: 3, Bilgi yayınevi, Ankara, 1981
 Hançeriloğlu, Orhan, İnanç Sözlüğü, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1975
 Hansmann, Liselotte ve Rettenbeck, Lenz Kriss, Amulet und Talisman. Erscheinungsform und Geschichte (Tılsım ve Maskotlar. Ortaya çıkışları ve tarihi), Munich, 1977
 Keyblers, Antiquitates Selectae septentrionales et Celticae, Hannover, Germany, 1720
 Laarb, Von R.H.Das Geheimnis der Amulette und Talismane (Tılsım ve maskotların esrarı), Der Haag, Holland, 1926
 Lucil, Alberti Parvi (tercüme eden), Secrets merveilleu de la Magie naturelle et cabalistique du Petit Albert, Bibliotheque, ATP Matthews, Ann, Lilies of the Field, A book of Cyprus Wild Flowers, Limasol-Cyprus, 1986
 Meikle, R.D., Flora of Cyprus, Vol II, Bentham-Moxon trust Publication, Kewm 1985
 Meyers Grobes Konversations Lexikon (MJayer'in büyük ansiklopedisi) Band 13, Vienna, 1907
 Meyers Konversations Lexikon, Band 1, 1894
 Stylianou, Dr. Demetrios, "A collection of the traditions, customs, Beliefs and Wisdom of the Peasantry of Cyprus", Romantic Cyprus, Nicosa-Cyprus, 1972
 Teophrast Paracelsus, Hist.Plant. VI ve IX Tevratı Şerif, Tekvin, Bap:30, Ayet:14
 Vehbi, Dr. Vesile, KKTC'nin Yabancı Çiçekleri ve Tıbbi Bitkileri, KKTC Millî Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları, No:20, Ankara, 1991

KAYNAK KİŞİLER

Kaynak kişi künyesi

No:	Adı-Soyadı	Yaşı (D.Tarihi)	Doğum Yeri
3	Nurettin Z.Altan	Yaşı:49	Evdim
44	Havva M.Reyhan	1922	Limasol-Lefkoşa
155	Hilmi Kamil	Yaş:69	Kazafana-Ozanköy
181	Hibetî Ahmet	Yaş:66	Alehtora-Gökağaç
184	Üfret Ali	Yaş:82	Klepini-Arapköy
186	Durmuş Çekimsel	Yaş:67	Melunda-Mallıdağ
187	Mustafa Hacı M.Ali	1901	Melunda-Mallıdağ
190	Ahmet Özerdem	Yaş:61	Tera-Çakırlar
206	Cemaliye M.Beyit	Yaş:68	Hirsofu-Altıncık
207	Mehmut Bayit	Yaş:72	"
211	Mezihe C.Ziya	Yaş:62	Aynikola-Esentepo
215	Mazlime T.Koruçam	1920	Marona-Uluçam
249	Fatma Osman	Yaş:58	Y.Arodez-Kalkanlı
256	Binnaz İrfan	Yaş:62	İstincio-Tabanlı
264	Ali M.Hacı Şevki	Yaş:75	Malya-Bağlarbaşı

Araştırma... İnceleme... Araştırma... İnceleme... Araştırma... İnceleme

Osmanlı İmparatorluğu Topraklarında ve Kıbrıs'ta Gizli Hristiyanlar

Bu monografinin takdimine genelde gizli hristiyanların ve Kıbrıs'taki Linobambakilerin kimliği ile ilgili olarak sıkça yapılan bir hatayı düzelterek başlamak istiyorum. Hemen kesinlikle vurgulayalım ki gizli hristiyanların ve bu gruba dahil olan Linobambakilerin müslümanlaşan hristiyanlar veya hristiyanlaşan müslümanlarla hiçbir alakası yoktur. Hatta Osmanlı döneminde Kıbrıs'ta iskan edilen Konya Karamanları ile de ilişkili değildirler. Gizli hristiyanlar dış görünüşte İslamiyeti kabul etmiş görünen ancak kendi aralarında ve gizlide hristiyanlık inancını ve mümkün olduğunca

Ahmet ERDENGİZ

hristiyan tapınma şekillerini (ritlerini) ve bu inanca bağlı olarak bazı ört ve adetlerini gizlide sürdüren kişilerdir.

Bu özelliklerinden dolayı Batılı araştırmacılar bu tip topluluklara "gizli Hristiyanlar-crypto-christians" jenerik adını vermişlerdir. İleride de göreceğimiz

* Dişişleri Bakanlığı ikinci sekreter (IX.Halkbilimi sempozyumuna sunulan bildiri)

gibi gizli hristiyanlık olayı sadece Kıbrıs'a has bir olay değildir, benzerlerine Kuzey Anadolu'da ve Balkanlarda sıkça raslanılmıştır.

Bizim araştırmamızda önemli yer işgal eden Kıbrıs'ın gizli hristiyanları Linobambakilere pek çok kaynakta değinilmesine rağmen bu topluluk hakkında detaylı bilgi sadece 1-2 kaynağa dayanmaktadır. Bu kaynak yoksunluğunu bir dereceye kadar gidermek için Osmanlı Şeri Mahkeme kayıtlarının, Vatikan Arşivindeki "Roman Propaganda Fide" dosyalarının, tapu kayıtlarının ve Kıbrıs Başpiskoposluk Arşivindeki vergi tahrirlerinin incelenmesinde büyük yarar vardır. Bu topluluğa değinen hemen her kaynak bilinen malum görüşleri tekrarlamakla yetinmiştir. Özellikle XVI. ile XVIII. yüzyıl arasında Linobambakiler konusunda önemli herhangi bir bilgi aktaran kaynak yok gibidir. Bu topluluğa ilgili detaylı ve birinci elden bilgi veren kaynaklar da bu grubun tarih sahnesinden silinmek üzere olduğu dönemi yansıtan XIX.yüzyıl sonlarına ve XX.yüzyıl başlarına aittir.

Osmanlı İmparatorluğunda ortaya çıkan gizli hristiyan topluluklarının böyle bir yola başvurmalarının çeşitli nedenleri vardır. Örneğin Kuzey Anadolu'da Trabzon ve Gümüşhane çevresindeki gizli hristiyan topluluklarından Stavriotiler ve Kurumluların (Kromli, Krumli) ortaya çıkış nedenleri genellikle Pontus bölgesi hristiyanlarının Müslüman bir devlette dini hürriyetlerinin temin edilmesine rağmen ikinci sınıf vatandaş olarak yaşamak istememeleri, bazı ağır vergilerden kurtulmak ve bazı sosyo-ekonomik avantajlar sağlamak çabaları olarak gösterilebilir.

Özellikle haraç vergisinden kurtulmak, bölge içerisinde iskan serbestisine sahip olmak ve çevrede bulunan gümtüş madenlerinde rahatça çalışabilmek için bu bölge halkının gizli hristiyanlığı benimsediği söylenebilir. Stavriotiler ve Krumlular da Kıbrıs'taki Linobambakiler gibi gizli olarak hristiyanlıklarını sürdürmüşler, çifte isim taşıamak suretiyle gerçek kimliklerini gizlemişler ve XX. yüzyılın başında tarih sahnesinden çekilmişlerdir.

Buna mukabil Girit adasındaki gizli hristiyanlardan Kourmulidis'lerin ortaya çıkış nedenleri Kıbrıs'taki Linobambakiler ile paralellikler arz etmektedir. 1669 yılında Girit'in Osmanlılar tarafından fethi neticesinde adadaki pek çok varlıklı toprak sahibi, özellikle de Venedik-Latin asıllılar süratle İslamiyeti kabul ederek hem ellerindeki toprakı muhafaza etmişler hem de daha önce baskı altında tuttukları ve Osmanlılar sayesinde mil'let

statüsünü kazanan Ortodoks ahalinin intikam almasından kurtulmuşlardır. Ancak bu Latin topluluğu gizlide sürdürdüğü Katoliklik inançlarını uzun süre muhafaza edemedi ve bu gizli Katoliklik yerini gizli Ortodoksluğa bıraktı. Linobambakilerde olduğu gibi bunun başlıca iki nedeni vardır. Birincisi Katolik inanç ve ritlerini yeni kuşaklara öğretecek din adamı bulunmayışı, ikincisi ve kanaatimizce en önemlisi de saflarına çok sayıda Rum Ortodoksun katılması idi. Vergilendirilme ve genel sosyo-ekonomik yaşantılarına bazı avantajlar sağlamak gayesi ile çok miktarda Rumun gizli hristiyanlığı benimsemesi ile Kourmulidisler tamamen bir gizli Ortodoks grubu haline geldiler.

Esas konumuzda teşkil edecek olan Linobambakilere dönebilmek için Osmanlı İmparatorluğunda ortaya çıkan bazı gizli hristiyan topluluklara burada sadece kısaca değinmekle yetinmiyoruz. Bunlar: Sırbistandaki Droverstvoler, Arnavutlukta Laramonoiler, Anadolu'daki Kurumlular, Stavriotiler ve Hamşunlular, yine Arnavutlukta ortaya çıkan Karamurtadlar, Giritli Kourmulidisler ve Güneybatı Makedonya'daki Valahidisler (Vallahidisler) 'dir.

Hamşunlular ve onların Kıbrıs'taki akrabaları ile ilgili ilginç bir hususu burada kaydetmekte bir yarar vardır. Hamşunluların direkt bir bağlan olmasına rağmen Kıbrıs'ın Platani (Bladan) köyünde yaşamış olan Linobambakiler ile ortak bir yanları vardır. Hamşunlular orijinalde Ermeni oldukları için bunlara gizli ermeniler demek herhalde hatalı olmayacaktır. Bu topluluk gizli olarak Ermeni tapınma ritlerini ve buna bağlı olarak da ermeni örf ve adetleri ile isimlerini yaşatmışlardır. Tesbit edebildiğimiz Ermeni asıllı Linobambakilerin yoğun olarak yaşadığı tek Linobambaki köyü Platani yani Bladan'dır. Bu köy 1963 yıllarına kadar Karabet veya Kalabet soyadını taşıyan bir Kıbrıslı Türk ailenin varlığından söz edilmektedir.

Burada kısaca değinmekte yarar gördüğümüz bir diğer husus da müslüman görünüp de gizli din taşımanın sadece hristiyanlarla ilgili olmadığıdır. 1820'lerin sonlarına doğru Anadolu'da hala daha gizli yahudi topluluklarının varlığından söz edilmektedir.

Kıbrıs'taki gizli hristiyanlığın başlangıcını 1570 yılına dayandırabiliriz. Magosa dışında adanın fethi ile 1570 yılında geniş toprak sahibi Venedikli-Latin soylu İslamiyeti kabul etmek suretiyle ellerindeki toprakları muhafaza etmiş ve baskı altında tutukları, dini hürriyetlerini kısıtladıkları ve yoksulluğa

mahkum ettikleri Rum halkın da intikam almasından kurtulmuşlardı. Kabul edilebileceği gibi bu ailelerin bir gün içerisinde gerçekten din değişik-tirmeleri ve inançlarını terketmeleri imkansızdır. 1570-71 yıllarına ait Ruus defterlerine göre ilk gün-lerde 17 aile temsilcisi veya fert İslamiyeti kabul etmiştir. Girne garnizonuna ait bir subay Mustafa ismini almış ve 4000 gümüş akçe ile ödül-lendirilmiştir. Magosa'dan 4 Venedik beyzadesi Bayram, Behram, Ahmet ve Geyyan isimlerini ala-rak hem topraklarını hem de hürriyetlerini korumuş ayrıca da ödüllendirilmişlerdi. Bu ödüllendirilip şek-len İslamiyeti kabul edenler arasında meşhur Kont Hercule Martinengo da vardır. Bu isimleri çoğalt-mamışlardır. Ruus defterleri bu kişilere verilen para ve toprak ödülleri ile doludur

Bu gizli hristiyanlar gerçek yüzlerini fetihten sonraki ilk otuz yılda göstermekten kaçın-mamışlardır. 1571 yılında İslamiyeti kabul ederek Memi ve Mustafa ismini alan iki gizli hristiyan Savoy Dükasının Kıbrıs'ı geri almak için yapmış olduğu girişimlerde önemli rol oynamışlar ve yoldaşlarına karşılık ailelerine ait malların tümünü geri almak ve amcalarının piskopos olarak atan-ması vaatlerini kopartmışlardı. Fetih sonrasında özellikle Magosa şehri Latinlerin civar köylere yerleşmesine izin verilmiş ve bunun bir neticesi olarak Osmanlı kayıtlarında Lurugina, Venedik kayıtlarında Lorengia veya Lorengina ve hatta Lortzina bugünkü adıyla Luricina köyüne pekçok Latin asıllı yerleşerek Kıbrıs tarihinde belki de ilk Linobambaki köyünün temelini atmışlardır. Bunu diğer köyler izlemek gecikmemiştir. Bunlar ara-sında Kiracıköy, Mania ,Potamya,Monagri, Leo-petri, Paralimni,Denia, Flasu, Balikitre, Singrasi, Moniatı, Skoulli, Cıvısil, Polemidya, Amathunda, Mamonıa, Maronas, Stavrokono,Bladan, Kandu, Piskopu ve Yukarı Arhimandirit köyleri vardır. Burada Tıllirga bölgesindeki Linobambaki köylerini oluşturan hristiyan nüfus içerisinde önemli miktarda Arnavut asıllı Hristiyanın da bulunduğunu kaydetmekte yarar vardır. Bu Arnavutlar Latin dö-neminde kıyı şeridini muhafaza etmek maksadıyla Kıbrıs'a getirilip yerleştirilmişler, bu dönemde dil-lerini, Osmanlı döneminde ise dinlerini de unutarak önce şeklen müslüman bilahare tam müslüman olarak Türkleşmişlerdir.

Bu arada üzerinde hiç durulmaması ve araş-tırılmaması bir diğer konu da adanın gizli Maronitleri konusudur. 1570 yılında önemli miktarda Maronit de diğer dindashları gibi görünüşte İslamiyeti kabul

ederek yaşamlarını gizli hristiyanlar olarak sürdürmüşlerdir. Bugün bu gizli Maronitlik dö-ne-minden dillerinde bol miktardaki Türkçe kelimelerden başka birşey kalmamıştır. Maronit-lerin gizli hristiyanlığı seçmeleri ilk kez Kıbrıs'a husule gelmiş bir olay değildir. Bugünkü Lübnan Devletinin bulunduğu toprakların Osmanlı idaresine girmesi üzerine bir takım Maronitler, özellikle kıyı şeridindeki yerleşim merkezlerinde yaşayanlar arasında şeklen İslamiyeti sürdüren gizli Maronit hristiyanlarının yaşadığını biliyoruz.

Daha önce de belirttiğimiz üzere önceleri Latin kökenli olan Linobambakilerin saflarına Ortodoks Rumlarn katılması ve Ekim 1571 yılında yayınlanan fermanla Ortodoksluk dışında her türlü hristi-yanlığın yasaklanması neticesinde adadaki diğer Nestori, Süryani vesair hristiyan gruplarının da ka-tılmasıyla bu özellik ortadan kalkmıştır. XVII. yüzyıl ortalarından itibaren Linobambakilerin tümünün gerçekte gizli Ortodokslar olduklarını söylemek herhalde hatalı olmayacaktır; tabii ki bu genellemenin dışında Bladan'daki Ermeni yoğun-luğu Linobambaki topluluğunu ve Maronit ağırlıklı toplulukları dışarda bırakmak kaydıyla.

Bu noktada durarak biraz Linobambakilere ver-len isimleri incelemekte yarar vardır. Bu isimlerle ve sıfatlarla ilgilenmemizin ve kısıtlı zamanımız biraz-ını da buna ayırmanın sırf etimolojik eksersiz merakından kaynaklanmadığını hemen belirtelim. Aksine bu isimler Linobambakilerin geçmişine ve bilhassa da adadaki diğer topluluklarla olan iliş-kilerine biraz da olsa ışık tutacak mahiyettedir. Kıbrıs'ın gizli hristiyanlarına verilen en popüler isim hiç şüphesiz ki Linobambaki veya Linobam-bakos'dur. Rumca olan lino (keten) ve bambaki (pamuk) kelimelerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Bu birleşik kelimenin Linobambakilerin iki din taşıdıklarını yansıttığı ortadadır. Fakat neden keten-pamuk kelimeleri seçilmiş, örneğin neden şeker-tuz veya siyah-beyaz denmemiştir.? Lino-bambakilerle ilgilenen tarayabildiğimiz hiçbir Rum veya Batılı kaynak bu birleşik kelimenin orijini üze-rinde fikir yürütmemişlerdir. Kanaatimce bu birleşik ismin Kitab-ı Mukaddes yani "İncil'in Eski Ahit bölü-mündeki Levililer ve Tesniye Kitapları ile ilgili olma ihtimali vardır. Bu kitaplarda Tanrı, gözünde fena ve tiksindirici olan şeyleri saydığı ve saflığı ve hilesiz olan şeyleri övdüğü bölümlerde şu ilginç emri de vermektedir: "Keten ve yün ipliği karışı-mından dokunmuş esvaplar glymeyeceksiniz" veya "Karışık iplikten dokunmuş kumaşlardan

yapılma elbiseler giymeyeceksiniz" (Levililer 19: 19 ve Tesniye 22:11). Bu judeo-hristiyan inancının daha doğru bir deyişle kutsal emrinin halk ve kilise gözünde kötü , dini açıdan saf olmayan, hileli ve karışık şeyleri nitelediği aşikardır. Dolayısıyla Ortodoks Hristiyanlar tarafından aşığılan, hor görülen, dini açıdan kirlenmiş, gerçekten sapmış bu iki dinli insanlara bu inancın tesiriyle bu ismin verilebilmiş olduğu rahatlıkla düşünülebilir.

Ortodoks Rumların Linobambakileri aşığılamasına rağmen belli şartlarda gizli hristiyanlığın kilisenin gözünde yanlış ve günah sayılmayacağına dair 1338 yılında İstanbul'daki Ortodoks Patriği 14. John'un (Ioannis Kalekas) fetvası vardır. 1331 yılında Sultan Orhan'ın İznik şehrini fetahetmesinden sonra bölge halkı süratle müslümanlaşmıştı. Bu müslümanlaştırma işleminin Linobambakilerin ve diğer gizli hristiyanların atalarında olduğu gibi çok basit bir işlemle, sağ elin kaldırılarak kelime-i şahadet getirmekte yerine getirildiğini burada belirtmekte yarar vardır. Böylene basit bir işlem ile müslümanlaştıkları kabul edilen bir toplumun gerçekten müslümanlaşabilemesi için uzun bir sürenin geçmesi gerekeceği ortadadır. Dolayısıyla bu geçiş süreci içerisinde bir kısım insanların kademe kademe müslümanlaşacağı bir kısmının ise eski inançlarını gizli olarak sürdürdümge çalışacağı aşikardır. Nitekim Osmanlı vergi tahrihlerine göre müslüman gösterilen İznik halkı İslam dinini kabul etmelerinden 7 yıl sonra 1338'de Başpiskopos 14. John'a başvurarak görünüşte müslüman gizlide hristiyan kalmanın dini açıdan doğru olup olmayacağını sormuşlardı. 14. John'un nam-ı diğer Ioannis Kalekas'ın cevabı veya fetvası ilginçtir: **"Cezalandırılma kaygusundan dolayı gizli olarak Hristiyan yaşayanlar ve dinin şartlarını yerine getirenlerin hepsi de kurtuluşu (ebedî hayatı) alacaklardır."**

Sultan Orhan ile 1346 yılında evlenen 6. Kantakuzenos'un kızının yaşama boyunca gizli hristiyan olarak kaldığı, İznik bölgesindeki gizli hristiyanların hamisi olduğu ve Bizans ile temasını sürdürdüğü tarihi bir gerçektir. 1670'lerde bile, yani bölgenin fethedilmesinden yaklaşık 300 yıl sonra bile bu havalide gizli hristiyanların yaşadığını biliyoruz.

Burada kaydedilmesi gereken bir husus da hristiyanlıktan müslümanlığa, dış görünüşte olsa bile, geçenerin yeniden hristiyanlığa geçmeleri pekçok defa ölümlerle cezalandırılmıştır. Bu nedenle gizli hristiyanların açıkca hristiyanlığa geçişleri bu-
lundukları bölgelerde Osmanlı idaresinin çökme-

siyle veya zayıflamasıyla mümkün olabilmıştır. Bu bölgelerde gerek Ortodoks gerekse Katolik kilisesi gizli hristiyanları saflarına geçirebilmek için kıyasıya mücadele vermişlerdir. Kıbrıs'ın İngiliz idaresine geçmesiyle Linobambakilerde açıkca hristiyanlığa dönüş başlamasına rağmen Osmanlı'nın bir gün adaya yeniden dönebilme olasılığını da hesaba katan Linobambakiler bu geçişlerini 1900 yıllarına kadar geciktirmişler veya kısıtlı olarak yerine getirmişler, bu yıllardan itibaren bunu süratle gerçekleştirmişlerdir. Kıbrıs'ta da Ortodoks kilisesine rakip olarak Katolik kilisesi Propaganda Fide Örgütünü görevlendirmişti. Merkezi Limasol'da bulunan Katolik misyonu başkanı Papaz Celestino de Nunzio de Casalvuovo 30 yıl süreyle Kıbrıs'taki Linobambakilerin Katolik kilisesine döndürülmesi için çalışmıştır. Ancak Kıbrıs'ta Ortodoks kilisesine ikinci bir rakip çıkmıştı, o da müslümanlardı. Gezici hocalar vasıtasıyla, özellikle de çevresi Türk köyleri ile çevrili Linobambaki köylerine bu köylerde toplanan başışlarla finanse edilen hocalarla, İslama tam dönüş çağrısı yapılıyor ve bunda da Luricina gibi köylerde ve Tillirga ve Baf yörelerinde oldukça başarılı olunuyordu.

Bu uzun mütalaadan sonra yeniden Linobambakilere verilen isimlerden biri belki de en eskisi "apostolikos"tur. Bu ismin orijini hakkında 2 iddia geliştirilebilir. Birincisi Katolik kilisesine verilen "apostolik" ünvanı ile ilgili olandır. İlk Linobambakilerin Latin kökenli Katolikler olduğu düşünülecek olursa "apostolikos" isminin Linobambakilere orijinlerini göstermek için Ortodoks Rumlar tarafından verilmiş olabileceği ve bu ismin geçmişinin de XVI. yüzyıla dayandığı söylenebilir. Bu isim ayrıca Kıbrıs'ta yetişen yabani bir harup türüne de verilmektedir. Bu harup türünün meyvesi ne aşu harup gibi tam şeker ihtiva eder ne de yabani harup gibi tamamen yararsızdır. Dolayısıyla bu harup türünün adı bir benzetme olarak kullanılmış olabilir.

Bir diğer isim de "patsaloı" veya "batsalı"dır. Linobambakilere yakıştıran anlamı ise birden fazla renge sahip olan manasındadır.

Diğer isimlerden "mesoi" ve "paramesoi" (ikisi ortası) Linobambakilerin 2 din arasındaki durumunu yansıtmaktadır. Buna bağlı bir isim de "mezo" veya "mezo-mezo"dur. Linobambakilere Kıbrıs Türklerinin verdiği tesbit edebildiğimiz tek isim "mezo-kert" veya "mezo-kerto"dur ve daha çok biraz önce söylediğini inkar eden, sürekli taraf ve tutum değiştiren anlamında kullanılmıştır.

Gizli hristiyanlarla ilgili hangi isim kullanılırsa kullanılsın tümü de az veya çok hakaret, küçümseme ve alay etmek maksadıyla kullanılmıştır. Tarih boyunca küçümsenmiş olan bu topluluk haksız olarak hırsızlık, katillik, kumarçılık ve her türlü ahlaksızlıkla suçlanmıştır. Hatta mecbur kalınmadıca mahkemelerde şahadetlerine bile başvurulmamıştır.

Daha önce de ismen zikrettiğimiz Osmanlı Devletindeki diğer gizli hristiyanlar ile Linobambakilerin özel dini durumlarının yarattığı bazı benzeşen adet ve gelenekleri vardır. Linobambakilerle ilgili biraz daha detaylı bilgi sunmadan bu ortak özellikler hakkında kısa bilgi vermekte yarar vardır.

1. Tüm gizli hristiyanlarda da çift isim alma durumu vardır. Bu isimlerden müslüman ismi olan genellikle her iki dinde de varyantları olan netür isimlerdir. Örneğin :Süleyman (Solomon), Yusuf (Josef), Meryem (Maria) gibi. Ancak bu kural her zaman için geçerli olmamış, kimi zaman Türkçe veya İslami ismin tercümesi ikinci isim olarak alınmış (örneğin Abdullah-Christodoulos) veya tamamen farklı iki isim seçme yoluna gidilmiştir. (Örneğin Ömer-Konstantinos)

2. Doğum, evlenme, ölüm gibi olaylarda önce İslami sonra hristiyanlık inançlarına göre tören yapılmıştır.

3. Kıyafetleri o yörenin Türk veya müslüman kıyafetleri olmuştur.

4. Tamamen müslümanlaşan veya hristiyanlaşan köylerin aksine mensubu oldukları yörenin diline ek olarak az ya da çok bir miktar Türkçe de öğrenmeye çalışmışlardır.

Anadolu'daki Kurumli gizli hristiyanları, bildiğimiz kadaryla, gizli tapınmalarını sürdürülebilmek amacıyla mağralara, evlerinin gizli bölmelerine, ve görülmeyecek şekilde gizlenmiş olarak tepeler arasına kamufle edilmiş kiliseler inşa eden tek topluluktur. Bizler sırf Linobambakiler tarafından inşa edilmiş herhangi bir gizli kilise bilmiyoruz. Rumca "hlostoi" veya "hlosmenoi" yani yol değiştirenler veya yoldan sapanlar da denilen Kurumli gizli hristiyanlarının nüfuslarının 1857'de 17000, 1911'de ise 10000 kadar olduğu tahmin edilmektedir.

Zamanımızın geriye kalan kısmında ise bir Linobambakinin doğumundan ölümüne kadar başından geçebilecek olaylara kısaca değinmekte yarar vardır.:

Bir Linobambaki doğuşundan hemen sonra bir müslüman-Türk ismi alır ve gizli yapılan vaftiz

törenini müteakip bir de hristiyan-Rum ismi alarak iki isme sahip olurdu. Bu vaftiz işlemi gizli olarak bir papaz tarafından genellikle pazar gecesi yapılır ve gerçek hristiyanlarda olduğu gibi bir de isim babası (anadoxos) tayin edilirdi. Linobambakiler evde ve kendi aralarında Rumca isimlerini kullanırlar ancak çağrıldıkları zaman her iki isimlerine de aynı şekilde cevap verilerdi. Bizim tesbit edebildiğimiz bazı gerçek Linobambakilere ait isimler şunlardır: Hasan (Nikolas), Süleyman (Solomon), Yusuf (Josef), Ömer (Konstandinos), Ayşe (Marengu), Bayram (Kristofi), Emete (Maria) ve Abdullah (Minas).

Çocuğun oğlan olması halinde sünnet ve hangi okula gideceği meselesi sözkonusu köyün müslüman veya hristiyan çevreye olan yakınlığı ve çevredeki veya köydeki Rum veya Türk nüfusunun yoğunluğuna göre halledilirdi. Örneğin sözkonusu köy Türk köyleri ile çevriliyse veya köyde fazla milktarda Türk yaşıyorsa sünnet yapılır veya çoğu kez köy imamına rüşvet vermek suretiyle bu işlem yapılmadan geçirilirdi. İmanın rüşveti almasından sonra çocuk sünnet olduğuna yayar, çocuğun babası da bu yapılmamış sünnetin şerefine kahvede çevresine ikramda bulunurdu. Aynı nedenlerle müslüman okuluına gitmek zorunda kalan Linobambaki çocuğuna bir papazdan da ders alması sağlanırdı.

Linobambakiler Osmanlı makamları tarafından müslüman addedildikleri için 18 yaşına basmalarını müteakip askere gitmek zorundaydılar. Fakat pek çoğunun bunun yerine XIX. yüzyıl sonlarında 50 lira olan bedel-i askeriyeye vergisi vermek suretiyle veya önemli miktarlarda rüşvet yedirmek suretiyle askerlikten kurtulmağa çalıştıklarını, bu yöntemlerin etkili olmaması halinde pekçok Linobambakinin adayı terkettiğini ve kaçanların adaya dönmelerini temin için babalarının ve/veya kardeşlerinin tutuklanarak bazan 3 yıl boyunca hapis edildiklerini biliyoruz. Askerden kurtulmak için bazılarının da yabancı ülke uyuğuna girdiklerini görüyoruz.

Linobambakiler genellikle aralarında evlenmişler ve nadiren de dışardan kız almışlardır. Ancak alınan gelinin müslüman olması halinde gelin düğünden önce vaftiz edilerek bir Rum ismi verilmiştir. Linobambakilerin Rumlardan kız alması da oldukça ender görülen bir olaydır. Linobambaki topluluğuna evlenmek suretiyle katılan Türk erkekleri de vaftiz edilerek Rum isimleri almışlardır.

Evlenme işlemleri önce halka açık olarak müslüman geleneklerine göre hoca tarafından yapılır

ve damat bir de sağdıç seçerdi. Evlilik belgesi de müftülükçe düzenlenirdi. Bu düğüne Türk ve Rum dostlar da davet edilir, düğünün perşembe günü ve gecesine denk gelmesine özen gösterilir, sağdıcin da Türk olması sağlanırdı. Gizli hristiyan evliliği ise pazar gecesi yapılır ve bu törene sadece Linobambakiler ve gelinLinobambaki olmaması halinde çok yakın akrabaları davet edilirdi.

Linobambakiler iki dinli olmalarının avantajını bayram ve paskalyalarda görürlerdi. Bu topluluk oruç tutmadan Şeker Bayramını, Kurban kesmeden Kurban Bayramını, Mavlut Kandilini, halk arasında yumurta paskası diye bilinen Easter Yortusunu, İstisması ve yeni yılı Türk ve Rum toplumlarıyla birlikte kutlardı.

Linobambakiler Rumlar gibi domuz besler ve etini de yerd. Çevrede Türk köylüler olduğu zaman domuz kelimesini kullanmazlar yerine dönür (simbetheros) derlerdi. Linobambakiler genellikle tarım ve hayvancılıkla uğraşmışlar, Kıracıköylü olanları ise katırcılık ve devecilik yaparak kazançlarını sağlamışlardı.

Linobambakiler ölüm döşeğinde bir papaz tarafından kutsanır, eve müslüman Türklere adet olduğu üzere Kuran okumak için hoca kesinlikle çağılmazdı. Ancak her Linobambaki devlet kayıtlarında müslüman olarak geçtiği için müslüman mezarlıklarına gömülürler, mezar taşı yaptırılanların taşına da ölünün İslami ismi kaydedilirdi. Linobambakilerin XIX. yüzyıl sonlarında açıkça hristiyanlığa dönmeye başlamaları üzerine ölenlerin hangi mezarlığa gömüleceği ve mirasının İslami yasalara göre mi yoksa hristiyan yani koloni yasalarına göre mi paylaşılacağı hususunda tartışmalar çıkmış, sorunlar bazan mahkemelere bile yansımıştır. Burada kaydedilmesi gereken bir nokta da Linobambakilerin Osmanlı idaresi altında yaşadığı dönemde müslüman addedildikleri için tüm yaşamlarında şeri yasalara tabi tutulmuşlar, atalarından kalan mirası da İslami kurallara göre bölüşmüşlerdir.

Kıbrıs'ın İngiltereye devredildiği 1878 yılında adada 1200 Linobambakinin yaşamakta olduğu bazı kaynaklarda zikrediliyorsa da bu rakamın gerçek rakamı yansıtmaktan çok uzak olduğu ortadadır. 1902 yıllarında Kıbrıs'taki Linobambakileri Katolikliğe döndürmeğe çalışan Papalık örgütü Roma Propaganda Fide Örgütünün Kıbrıs'ta 30 yıldan fazla bir süre yaşamış temsilcisi Papaz Celestino de Nunzio'ya göre bu rakam tahminen 10000 civarındadır. Ancak bu rakam bile düşüktür; çünkü

Papaz Nunzio sadece Baf ve Limasol bölgelerindeki Linobambakiler arasında çalışmıştır. Bu bölgelerin dışında da binlerce Linobambakinin yaşadığı rahatlıkla söylenebilir

1910 yıllarında artık Osmanlı'nın adaya geri dönmeceğini anlayan ve kilisenin gerek ekonomik gerek manevi yardımlarıyla çok önemli miktarda Linobambakinin hristiyanlaşması adadaki müslüman liderliği telaşa kaptırmıştı. Zamanın müftüsü Mehmet Ziya Efendi'nin İstanbul'a gönderdiği konu ile ilgili 2 memorandum veya arızanın orijinalleri T.C. Başbakanlık arşivinde kopyaları ise KKTC Milli arşivinde muhafaza edilmektedir. Müftü Ziya Efendi 1910 yılına ait dileçesinde hristiyan papazların müslüman köyleri hristiyanlaştırdıklarından şikayet ederek bu köylerden bazılarının isimlerini vermektedir. Osmanlı kayıtlarına göre müslüman olarak geçtiğinden hiç şüphemiz bulunmadığı bu köylerin hemen tümü de Linobambaki köyüdür. Tabii ki hristiyanlaştırılan hâkimî Türk köyleri de vardır. Ancak bunların önemli bir miktar tuttuğunu söylemek mümkün değildir.

Aşağıda Müftü Ziya Efendiye ait köy listelerinde söz edilen pekçok köyün Linobambaki olduklarına dair kanıt çoktur. Ancak burada kaydedilmesi gerekli bir husus vardır. Hristiyanlığını açıkça ilan eden pekçok Linobambaki köyünde azınlık olarak bulunan gerçek müslüman Türklere de bu yıllarda ihmal ve ilgisizlik nedeniyle hristiyanlaşmıştır. Müftü Ziya Efendi'nin hristiyanlaşan müslüman köyleri adlandırdığı listeler şu Linobambaki köylerini içeriyordu:

"Korfı, Lanya, Ayandihona, Monagru, Doru, Monagri, Trimiklini, Limnad, Vavla, Laya, Ayos, Anglisla, Vavacclia, Laba, Appos, Kyrokitya, Peye, Pshal, Kombos Çaklıdıra"

Müftü Ziya Efendi ayrıca kısmen hristiyanlaşan köylerin ismini de vermişti: kuzen arasında **"Milya, Hırnla, Cıvia, Aytotoro, Girit Marot, Ay-Merkur, Fasula, Bahçeler, Cite, Millia, Hronia, Yeroşbu, Ayvarvara"** köylerinin isimleri zikredilmektedir.

Müftü Ziya Efendi 11. Temmuz.1905 ve 22. Şubat.1910 tarihli bu başvurularıyla Linobambakiler hakkında bize çok değerli iki belge bıraktığının elbette ki farkında değildi.

Gizli hristiyanlık Osmanlı İmparatorluğu topraklarında zaruretten doğmuş, yaklaşık 500 yıl varlığını sürdürmüş ve kendisini yaratan imparatorluğun zayıflayıp dağıldığı dönemde kendisi de tarihin tozlu sayfaları arasında yitip gitmiştir.

MUSAKKA

Zekai ALTAN

Adamızda bir kültür karmaşası yaşanıyor. Adaya özgü değerler güdümlü olarak değişime uğrattılıyor. Bu değişim doğal bir süreç içerisinde yaşanmıyor. Kendiliğinden değildir. Değişim doğal bir süreç içerisinde olsa o zaman kültür kavramının tanımına uygun olurdu. Kültürün tanımı ise insanın ve her türlü insancıl olgunun temel yeteneğini, kültür tarihinin oluşumunu sağlayan kendiliğinden gelişimi temsil etmektedir. Kıbrıs'ta bu süreç yüzyıllardır yaşanmıştır ve bu süreç içerisinde adaya özgü bir kültür ortamı doğmuştur. Bu kültür ortamı ve sürecinin bir başlangıç noktası (sıfır noktası) yoktur. Olmamıştır olamaz da. Çünkü yukardaki tanımda da belirtildiği gibi "kültür, insanın ve her türlü insancıl olgunun temel yeteneğini ve kendiliğinden gelişimi temsil etmektedir" deniliyor.

Adada yaşayan insan toplulukları kendilerini temel yetenekleri doğrultusunda ve kendiliğinden oluşan bir kültür ortamı içerisinde kültürel değerleri biçimlendirmişlerdir. Kaldı ki bu ortam ve biçimlendirmeler Kıbrıs'ın sürekli olarak siyasal, ekonomik, kültürel vs. değişimler sonucu meydana gelmiştir. Ümanın ortaya koyacağımız bu görüşler feodal değerlerin savunuculuğu olarak algılanmaz.

En somut örnek olarak Ada mutfağının bir elemanı (türü) olan musakkayı gösterebiliriz.

Musakka Kıbrıs'ta bilinen ve yaygın olan bir yemek türüdür. Bu yemek Türk yoksa Rum yemeği mi? Bu soruya yanıt vermeden önce şunu belirtmek isterim. Musakka İngilterede şöyle biliniyor. "Moussaka a Greek dish" Acaba doğru mu?

Verilerimize göre hayır. Çünkü musakkayı yukarıda bahsettiğimiz gibi Kıbrıs'ta yaşayan iki toplum da biliyor ve yaygın olarak yiyor. Bugün birçok veriler ve araştırmalar bize musakkanın bir Rum yemeği olmadığını ama Rumlardan da yeni olduğunu göstermektedir.

Musakka arapça kökenli bir kelimedir, yemek ismidir. Tanımı ise , ufak parçalar biçiminde doğranmış sebzelere, kuşbaşı et veya kıyma ve soğanla pişirilmesi ile yapılan bir yemektir. Musakka Yunanistan'da da bilinip yenmektedir. Nikolau Tselementes'e ait 1973 baskılı yemek kitabında musakkanın bir kaç türününün tarifi verilmektedir. Aynı zamanda Gilli Davies'e ait "The Taste of Cyprus" adlı kitapta da musakkanın bir kaç türü yer

almaktadır. Tüm bunların yanında musakka Anadolu mutfağında da vardır. Ve Anadolu mutfağından da günümüze kadar süregelmiştir. Osmanlı dilinde musakkanın "ka" eki uzatılarak okunur ve söylenir. Kaldı ki Anadolu mutfağında fasulye ve lahananın musakkası bile yapılmaktadır. Buraya kadar araştırmalarımız bize musakkanın Anadolu mutfağında çok eski bir geçmişe sahip olduğunu göstermiyor mu?

Kıbrıslı Türkler ve Rumlardan yenen bu yemek aynı zamanda Ada mutfağının özgün bir türüdür de. Kendine öz bir kültüre sahip olan ada mutfağını kesin bir çizgiye oturtmamız mümkün değildir.

Bugün Kıbrıs mutfağının oluşumunu Fransız şair yazar Theophile Gautier'in Dolmabahçe Sarayı için "Ne Grektir ne Latin, ne Gotiktir ne Rönesans, ne Araptır ne de Türk" deyişi ile açıklamak istiyorum.

Kaldı ki Kıbrıs'ta Kıbrıs patatesi olarak bilinen kolokasin musakkası yapıp yemektir. Bu örnek ada mutfağının özgünlüğünü kanıtlamaktadır. Adada yaşayan insanların da kendi doğalarından faydalanma becerisini de örneklemektedir. Musakka yemeği konusunda diğer ilginç bir nokta da yapılışı ile ilgilidir. Anadolu mutfağı ile Kıbrıs mutfağındaki yapıllarda önemli bir benzerlik vardır. Malzeme ve yapılları günümüze kadar pek bozulmadan süregelmiştir.

Musakka ada mutfağının bir tür olduğunu ortaya koyduk. Bu durumda ada mutfağı için, etkileşim süreçleri içerisinde adaya özgü özgün bir mutfağın doğduğunu söyleyebiliriz. Ada mutfağında Anadolu ve Akdeniz kültürününün izlerini görmek mümkündür.

Musakka ile ilgili olarak İngiliz yazar Lawrence Durrell şunları söylemiştir: "HER KIBRIS SEYAHATİM AKLIMA GELDİĞİNDE MUSAKKAYI ANIMSARIM. MUSAKKA KIBRIS'TA ÇOK GÜZEL YAPILMAKTADIR"

Sonuç olarak musakka Kıbrıs'ta Türk ve Rum toplumları tarafından yenen bir yemek türüdür. Kökeni ise Rumlardan ortaya koyduğu gibi Rum yemeği değildir.

Arastırma... İnceleme... Arastırma... İnceleme... Arastırma... İnceleme

KEDİLERİMİZDEN

ESİNTİLER

Evcil kedi fravunlar ülkesi Eski Mısır'da kutsal bir hayvan sayılırdı. Çeşitli kaynaklarda, hemen hemen beşbin yıl önce Mısır'da evcilleştirdiği belirtiliyor.

Dünyada gittikçe betonlaşan kentlerde yaşamalarını sürdürürebilmek için son uğraşlarını veriyor kediler. Kırsal bölgelerde ise zehir değmedik fare bulmaya çalışıyorlar. Eskiden kalma bir atasözü var: kedinin dokuz canı vardır, diye. Oysa günümüzde dokuz canının sekizini yitirmiştir.

Gece yola çıkma hızla giden araçların tekerlekleri arasında kalıyor: Sonbahar gelse Virütik *kedi nezlesine* tutuluyor. Çoğu kez canından oluyor. Gerçekten, kedi kedi olalı bir fare de tutamıyor. Fa-

Eren BAŞARAN

re yakalasa, fare zehirinden telef oluyor. Eskiden ninelerimiz "sevaptır" deyip kedilere göz kulak oluyorlardı... Yüzyıllardan beri insanlarımızla yanyana yaşamış kediler. Kedi ile başlayıp kedi ile biten birçok ilginç deyimlerimiz, birçok etkileyici atasözlerimiz var:

Kimine mart kedisi, kimine külkedisi ve kimini de kirk evin kedisi diyoruz. Mangal kedisi ise mangalda kül bırakmıyor. Ya süt dökmüş kediye ne demeli?

Kedi çiğere bakar gibi bakamazsınız kimseye. Başınız derde girebilir. Konu komşunun kedisine "pist" demeyin sakın. Yoksa arkanızdan "kedi-köpek oldular" diye veriştirirler.

Vaktiyle tel dolapta çiğerin yerinde yellere esirse, "Kim çaldı? Kedi çaldı", derlermiş. Nasrettin Hoca bile dayanamamış: "Kedi buysa hanım, çiğere nerede? Çiğere buysa kedi nerede?" diye çıkmış.

"Okuma alışkanlığını nasıl geliştirebiliriz?" diye hep düşünürüm. Birgün dikkatimi çekti: Çocuklarımız bilmece kitaplarını çok seviyor. Tatil günlerinde ellerinden hiç düşürmüyorlar. Prof.Dr. Şükür Elçin'in "Türk Bilmeceleri" adlı kitabını gerçekten çok beğendiler. Naci Angri'nin "Bilmeceler" adlı kitabı da öyle. Ancak, her iki kitapta: birbirinden farklı, yanıtı kedi olan, hepsi hepsi dört tane bilmece bulabildim. Bu dört bilmeceyi de aşağıya alıyorum:

1.Het dedim met dedim
Ocak başında yat dedim.
(kedi)

2.Yük üstünde yünlü yumak
(kedi)

3.Gelişi arslan gibi
Duruşu sultan gibi
Yayırlı hasır gibi
Sürünür esir gibi
(kedi)

Bu bilmece günümüze şöyle uyarlanabilir:

Bana kalsa "esir" sözü yerine "kuzu" kullanırdım. Hasır yerine halı yazardım. Bu bilmece çok eski bir bilmece: Esir ticareti zamanından kalma. Naci Angri ise "Bilmeceler" adlı kitabında:

4.Mesela mesela maliki

Tırnakları oniki

diye yazmış kedi için. Olan biten hepsi bu kadar... kedi ile ilgili başka bilmecemiz yok. Veya derlenmemiş...

Ben bu sayıyı çok az buldum. Olanla yetinmeli miyiz? Hayır... Nedenini bilmiyorum: Bu alanda ozanlarımız kalem oynatmamış... belki kısıtlamışlar kendi kendilerini... Bu nedenlerle, "kedilere ilişkin bilmece yazabilir miyim?" diye düşündüm. Kedilerin belirgin özellikleri üzerinde durdum. İçinde kedi geçen deyimlerimizi gözönüne aldım. Biraz da

vezinli olmasına çalıştım. Karınca kararınca dilimize katkı olsun dedim. Bu çorbadaki tuzum biberim olsun dedim. Görülmedik, duyulmadık hepsi hepsi altı özgün bilmece ortaya koyabildim. Bilmece yazmışken birkaç kasidedi şiir de yazayım diye aklımdan geçti. Esin gelmesini beklemedim. Esin gelmesini beklersen gelmiyor. Düşüne düşünce ortaya çıkarabildim. Epeyce yazdım, epeyce bozdum.

Esin geldi diyemem. Esinsiz üretiltiler. Tasarımları esinsiz oldu. Şeker Bayramı tatilinde bunlarla uğraştım. Birçok düzenlemelerden sonra son biçimlerini aldılar. Ve böylece "Kedilersöz, Curcuna ve Kim kıldı?" adlı üç şiirimi bitirebildim. Hepsisi de kedilere ilişkin şiirler. Görülmedik, duyulmadık, gözü açılmadık üç şiir... Şiir yazmak her zaman içimden gelmiyor. Bereket versin ki şiir yazmayı. Kimse tekeline almamış. Dileyen yazabiliyor. Bilmeceleri yakınlarıma okudum. Çok beğendiler. Dilini akıcı buldular. Dilini pürüzsüz buldular. Yıllarca bir dosya içinde saklamaktaansa, çam sakızı çoban armağanı öğrencilere armağan olsun dedim.

Beğeneceğinizi umuyorum:

Kedilerle İlgili Bilmeceler

1.Hem evcildir; hem yaban
Ne kaplandır, ne arslan
Pençe sivri, dişi keskin
Kızdırmayın onu sakın
(kedi)

2.Avlansa hırsız derler
Tırmansa azgın derler
Yaslansa miskin derler
Kızarsa nankör derler
(kedi)

3.Hacca gitse beğenmezler
Sirke içse imrenmezler
Dama çıkarsa aldırılmazlar
Helliim kapsa yedirmezler
(kedi)

4.Yumuk yumuk tüyleri var
Gece gören gözleri var
Keskin kesen dişleri var
Yol gösteren biyığı var
(kedi)

5.Sütü vardır içilmez
Kürkü vardır giyilmez
Eti vardır yenilmez
Biyığı vardır bükülmez
(kedi)

6. Panlıyayan gözleri var
Yumuşacık tüyleri var
Çengel gibi tırnağı var
Kulah gibi kulağı var
(kedi)

7. Üç bilinmeyenli bilmecə:
Uzanamazsa **körüğe**, der murdar
Yokluğunda, **kuyruklu** çalar oynar
Kakan derman derler, şifayı **saklar**
(ciğer, sıçan, kedi)

KEDİLERŞÖZÜ

Aç kalan kedi dümdüz yolda şaşırır
Helalimdir diyerek ciğer aşırır
Değneksiz çoban keçileri kaçırır
Kediden palaza kolcu olmaz demişler

Kedisiz köyde fareler cirit atar
Eşiksiz evde yılanlar kaval çalar
Ava çıkan kedi pençesini saklar
Göz yuman kediyi kör sanma demişler

Gerek görürse kedi toprağı eşer
Nereden atsan ayak üstüne düşer
Ne yaparsa kedi, çukurunda çeker
Balık tutar, ayak ıslatır demişler

Avcı kediyə eldiven giydirmişler
Uslu kediyə sıçanı göstərmişler
Elde ne varsa kediyə yüklemişler
Gözyumankediyi kör sanma demişler

CURCUNA

Memiş ile İbiş
Curcunalar köyünde birgün
havlayan ite ot vermişler
kişneyen ata et vermişler.
Arsız it ile çuvala girmişler,
hırçın kedi ile kilere girmişler.
Kapanı giren sıçanı salmışlar,
Munis kediyə hoşt demişler,
Şaşkın köpeğe tut demişler.
Eğri sedire bağdaş kurup oturmuşlar,
Gözlemeye sofraya kurup yumulmuşlar,
gözlemeyə ***diller** yanımış,
Bulamacı ****üfleye püfleye** yemişler

KİM KIRDI?

Çanakçının
çanakları kırılmış
Kim kirdi?
Kedi kirdi demişler.
Köylünün
palazları çalınmış.
Kim çaldı?
Kedi çaldı demişler.
Sütçünün
Sütleri dökmüş.
Kim döktü?
Kedi döktü demişler.
Çiftliğin
civcivleri yürümüş.
Kedi yürüttü demişler.

„Kedi ne? Budu ne?“

Siz siz olun "kedi ne? budu ne?" deyip küçümsemeyin onu. Kedinin adının bile dilimize yaranı düşünmüş. Sık tüylü bir bitkiyə "kediyağı" demişiz. Erik ağacından sızan yapışkana "kedibalı" demişiz. Küçücük bir balığa "kedibalı" demişiz. Işık vurduğu zaman trafik işaretinə "kedigözü" demişiz. Kediden kelime üretilmişini denemişiz. Boşuna söylememişler: "Kedinin çişinin bile denize faydası olur" diye.

Yaygın kedisel bir deyimimiz var. Soğuk soğuk ter döktürüyor insana. Kedi ilə harara girmişiz bir kere. Kedilərə tutkumuzu sınırlandıran bir deyim. Kim söylemişse söylemiş "Sermayeyi kediyə yüklemeyin" demiş. Hatın sayılır haksızlık etmiş kedilərə.

Bereket versin diyelim. Kimi seyyar satıcılar almırmıyor bu deyimə. Bu həzin deyimə. Böylece, sevimli bir iletişim kurmuşlar. lakin kedilerce karşılanyorlar. Mahallenin zarif kedileri karşıyor onları. Balık meraklarından çok önce seyyar satıcıları kuşatıyorlar. Usulca birkaçı sokuluyor yanlarına. Sabırla bekliyor diğər konuksever kediler. Bal alacak çiçeği biliyorlar. Alicənəp seyyar satıcılardan günlük nasiplərini də alıyorlar. Umduklarını değıil bulduklarını yiyorlar. Kimi zaman iki, kimi zaman üç minik balık. Kismetlerine ne çıkmışsa onunla yetiniyorlar...

NOT: Bulamaç; söt ve un ilə yapıldığı gibi su ve un ilə yapılabilir.

Gözleme: Un, söt ve yumurtadan bir bitta'dır.

Haberler... Haberler... Haberler... Haberler... Haberler... Haberler

HABERLER

HALKBİLİMİ SEMPOZYUMU DÜZENLENDİ

Derneğimiz tarafından geleneksel olarak düzenlenen Halkbilimi Sempozyumunun IX.'su 16.12.1991 tarihinde Atatürk Kültür Merkezinde gerçekleştirildi.

Hayli ilgi gören sempozyumda Eğitim ve Kültür Bakanı sn. Eşber Serakıncı bir konuşma yaptı. Sempozyuma beş değişik konuda bildiri sunuldu.

Sempozyuma HAS-DER adına, Halkbilimi Derneğimizin Yazı İşleri Sorumlusu Arkeolog-Araştırmacı Tuncer Bağışkan "Dünyada ve Kıbrıs Halkbiliminde Sihirli bir ot (MANDRAGORA)", Millî Eğitim ve Kültür Bakanlığı adına Eski Eserler ve Müzeler Dairesi Müdürü Ali İsmail Kanlı "Etnoğrafik Müzelerin önemi ve K.K.T.C'ndeki Müzeler", Lefke Üniversitesi Mimarlık Bölümü Başkanı Dr.M.Murat Erdim "Maddî Kültür ve Halk Yapı Sanatı Çalışmalarına Bakış", Dışişleri Bakanlığı İkinci Sekreter Ahmet Erdengiz "Osmanlı İmparatorluğu Topraklarında ve Kıbrıs'ta gizli Hristiyanlar" ve Dernek Yönetim Kurulu Sekreterimiz Kani Kanol ise "Halkbilimi Araştırmalarında Özgün Yaklaşımlara Örnekler ve Eleştiriler" konulu bildirimlerini sundular.

V. MASAL ANLATMA ŞÖLENİ

Halk Sanatları Derneği tarafından düzenlenen Deniz Kırtasiye tarafından finanse edilip geleneksel hale getirilen Masal Anlatma Şöleni'nin V.'si 26-27 Ekim'de (ön elemeler) ve 3 Kasım'da (final) gerçekleştirildi.

Geçen yıllardan farklı olarak bu yıl ön elemeler Lefkoşa'da HAS-DER, Güzelyurtta GÜSAD, Mağusa'da KSAD ile işbirliği halinde gerçekleştirildi. Bu arada derneklerarası güzel bir dayanışma ve işbirliği örneği sunuldu. 26-27 Ekim tarihlerinde tüm bölgelerde şölene katılacak olan çocuklarla gerçekleştirilen eğlencelerin ardından saat 14.00'te

Zehra KOZAL

ön elemeler yapıldı. Şölene katılan ailelerinin de heyecanla izledikleri ön elemeler sonunda 3 Kasım günü finale katılacak çocuklar şöyle belirlendi:

I. Kategori

GÜZELYURT

Remziye Zaim

Ali Kayımcı

Hatice Garaplı

Sadiye Torun

Meryem Güldüren

MAGUSA

Eray Gül

Damla Kayalp

Dilsad Hüdaverdioğlu

Meltem Hamit

LEFKOŞA

Simge Burcu

İlge Tonyalı

Simge Uslu

Esra Evandar

Ayşem Öznel

II. Kategori

GÜZELYURT

Vural Volkan

Fatma Kal

Sevim Güçlü

Enver Çakartaş

MAGUSA

Seray Gül

Ayşe Yılmaz

Refika Bakır

Bilen İlkaç

Mahide Ürkmez

Güzide Yenağralı

LEFKOŞA

Mine Şahin

Nilay Derviş

Özlem Çelebi

Emine Zorba

Cemaliye Gezer

Ahmet Tilki

Esra Efehan

Kezban Çağaloğlu

Nazen İnancı

3 Kasım 1991'de Lefkoşa Belediye Tiyatrosu'nda Emekli Eğitimci Mehmet Ertuğ ve tiyatro sanatçılarının Işın Rafikoğlu, Erol Refikoğlu, Yaşar Ersoy, Osman Alkaş ve Doğan Erçağ jüride görev aldılar. Değerlendirmelerinde, yaratıcılık, özgün anlatım, Türkçeyi düzgün kullanma, mimik ve davranışlarla süsleme ve anlatım zenginliğine dikkat edildi.

HAS-DER Çocuk Kulübü'nün Çocuk Korosu ve Halk Dansları Ekibi'nin açılışını yaptığı final gününde çocuklar, hoşça vakit geçirdiler. Birbirinden güzel masalların ardından en başarılı masalçı çocuklar şöyle belirlendi:

I. Kategori

1. Eray Gül
2. Remziye Zaim
3. Özcan Saymen
4. Meltem Hamit
5. Esra Efekan

II. Kategori

1. Pervin Yenağralı

2. Seray Gül
3. Nilay Derviş
4. Kezban Çağaloğlu
5. Mine Şahin
6. Maide Ürkmez
7. Özlem Çelebi

Finale kalan 12 çocuk Deniz Kırtasiye'nin herbiri 200,000.-TL tutarındaki alış-veriş çekini ve diğer ödülleri alırken, finale katılan diğer masalçı çocuklar da Tekin Birinci Eğitim, Kültür ve Spor Vakfı'na ödüllendirildiler.

Dernek yetkilileri mesajlarında Masal Anlatma Şöleni'ni uluslararası bir platforma dönüştürmek çabasında olduklarını belirtirken bu şölene maddi ve manevi katkıda bulunan tüm kişi ve kuruluşlara bir kez daha teşekkürlerini ilettiler

Has-Der Masal Anlatma Şöleni

UNICEF'E ARMAĞAN

Demeğimiz V. Masal Anlatma Şöleni çerçevesinde Ressam Özden Serak denetiminde resim etkinliği gerçekleştirdi. 50 metrelik kumaş üzerine HAS-DER Çocuk Kulübü çocukları ile masalçı çocuklar, suluboya resim çalıştılar. Yapılan resimlerden bir bölüm çerçeveletilerek HAS-DER Çocuk Kulübü adına Kıbrsılı Türk çocuklardan UNICEF'e (Uluslararası Çocuk Yardım Fonu'na) Birleşmiş Milletler aracılığıyla armağan edilmesine karar verildi. Belirlenen mesajda Kıbrsılı Türk çocuklardan dünya çocuklarına, baş dolu günler ve sevgiler iletildi.

Azınlıklar Dairesi aracılığıyla demeğimize davet edilen UNFICYP yetkilisi Yarbay Murray Sivan resimlerin doğrudan UNICEF yetkililerince alınabilmesi için gereken bağlantıları kuracağını ve mesajlarımızı ileteceğini belirtti. Has-Dere çalışmalarında başanlar, Kıbrs Türk çocuklarına da sevgi ve baş dileğinde bulundu.

Has-Der Resim etkinliği

EĞİTİM BAKANI SERAKINCIYI ZİYARET

Kasım ayında dernek yönetim kurulu üyelerimizden Engin Anıl, İlker Özova, Kani Kanol, Zehra Kozal ve genç elemanlarımızdan Gamze Atay ile Hasan Abohorlu arkadaşlarımızla Demirbaş sorumlumuz Metin Efekan, Eğitim Bakanı sn. Eşber Serakıncıya nezaket ziyaretinde bulundular. Sorunlarını tartıştılar. Sn. Serakıncı ziyaretten duyduğu memnuniyeti belirterek özetle toplumsal gelişmede eğitim kadar kültürün de öneme değindi, kültürün kendimizi tanıtmada en önemli araç olduğunu vurguladı. Has-Der'in kültürel katkılarının farkında olduğunu ve Bakanlık olarak demeğimize kültürel faaliyetlerinde mümkün olan her türlü desteği vereceklerini belirtti. Diyalogların ilişkileri geliştirdiğini, bu nedenle de sürekli iletişim içinde olmamız dileğinde bulundu. Demeğimiz yetkilileri de sn. Serakıncı'nın kültür, sanata verdiği öneme değinerek bundan sonra da diyaloglarının devam etmesi arzusunda olduklarını belirttiler.

HAS-DER TİYATRO GRUBU İSTANBULDA

HAS-DER tiyatro grubu "Limnidi Ateşinden bu güne" adlı oyunu Ekim ayında İstanbul'da Boğaziçi Üniversitesi salonlarında 4 kez oynadı. Oyun büyük bir beğeniyle izlendi. Gazeteler oyundan övgüyle sözettiler. İstanbul turnesi derneğin kendi olanklarıyla gerçekleştirildi.

Has-Der Tiyatro Grubu

HAS-DER ADANADA

Ötantik halk dansları grubumuz 19-25 Kasım tarihleri arasında Adana'da gerçekleştirilen 2. Uluslararası Karacaoğlan Kültür ve Sanat Festivali'ne katıldı. Çeşitli bölgelerde yapılan gösterilerdeki aşırı tezahürat nedeniyle, programlanan üstünde gösteri sunduklarını anlatan yetkililer 5 yabancı ekiple birlikte çok iyi ağırlandıklarını ve yüksek bir moralle adaya döndüğünü belirttiler.

HAS-DER EĞİTİM SEMİNERİ

Derneğimiz, eğitim programı çerçevesinde 2 Aralık 1991 akşamı kendi lokalinde bir eğitim semineri gerçekleştirdi. Seminere konuşmacı olarak Özkan Yıkıcı, Muharrem Faiz ve Kani Kanol katıldılar. Has-Der elemanlarının izlediği seminerde Özkan Yıkıcı kültür örgütlerinin etkinlikleri üzerine yaptığı söyleşide özetle kültür sanat örgütlerinin ne bir siyasi partide görülen yapıları, ne de spor kulüplerinin veya diğer kurumların işleyişiyle özdeş olmadığını, amacı gereği kendine özgü kuralları benimsediğini ve toplumsal yaşamı yansıttığını belirtti. Kültürel örgütlerle devletler arasında da ikili bir çelişki bulunduğunu, kimi devletlerin bu tür kültür araştırma ve etkinliklerine çeşitli yollarla karşı çıktığını, kimi devletlerinse bu

tür faaliyetleri desteklediklerini, bu konuda maddi katkı ve eğitim olanakları sağladığını belirtti.

Muharrem Faiz konuşmasında, ülkemizde bir üst yapı ögesi olan kültürün toplumumuzun başka ana sorunlarıyla içiçe geçmiş olduğunu, bu içiçe geçişin belki hiçbir ülkede görülmececek boyutlarla bulunduğunu söyledi. Şöyle ki: kimlik sorununu tartışırken, bu sorunun tartışmaların odak noktasına oturabildiğini, bu yüzden kültür sanat konularının yaşamsal sorun haline gelebildiğini belirtti. Toplumumuzdaki resmi ideolojinin kültürel konularda seçeneklerin taşıyıcı, uygulayıcısı olarak dolayım mekanizmalarına ihtiyaç bulunduğunu, burada Kültür-Sanat derneklerinin işlevinin önem kazandığını belirtti.

Kani Kanol ise "Dünden Bugüne Has-Der" konusunda özetle Has-Der'in iki devre olarak değerlendirilebileceğini, 1970-1980 dönemlerinin 6-7 oyuna sınırlı bir halk dansları oyunları derneği olduğunu, 1980 sonrası ise tatile girmiş bir Has-Der'i devralan yeni Yönetim Kurulunun değişik seçenekler oluşturarak yeni bir kültür politikası benimsediğini, Has-Der'in yalnızca ötantik halk-dansları değil, aynı zamanda araştırmalar yapan bir niteliğe büründürüldüğünü belirtti.

DAYANIŞMA BALOSU

30. Kasım 1991 akşamı HAS-DER elemanları, aileleri ve tüm sevdiıklarıyla birlikte Continental restorantta güzel bir gece yaşadılar. Gecede oynanan dramatik oyunlar katılanların beğenisini kazandı. Çeşitli etkinlikler ve piyanonun yer aldığı gece oldukça neşeli geçti.

Has-Der'in bir etkinliği (Goggolli oyunu)

GENÇLİK TİYATROSU SEVGİ ÇİÇEKLERİNİ SUNDU

Gençlik tiyatrosu ilk oyunu "Sevgi Çiçekleri"ni Eylül ayında Magosa'da oynadı. 3 gün oynanan oyun büyük ilgi gördü.

GENÇLİK DAİRESİ HALKDANSLARI ÇEKOSLAVAKYA'DA

Gençlik Dairesi Devlet Halkdansları topluluğu 21-26 Eylül tarihleri arasında Çekoslavakya'daki 8 şehre gosteriler sundu.

ESKİ YAZILARDA MAGOSA

KSAD Kültür etkinlikleri çerçevesinde, Eylül ayında, yazar ve araştırmacı Haşmet Gürkan Gazi Magosa Sanat Derneğinde "Eski Yazılarda Magosa" konulu konferans verdi.

KSAD Başkanı Niyazi Hürbaş, köklü bir tarihi ile felsefesi olmayan toplumların kendilerini ifade edemeyeceklerini, bu nedenle de böyle kültür programları sunmaya devam edeceklerini belirtti.

CAMDEN FESTİVALI

23.Haziran - 7.Temmuz tarihleri arasında Londra'da Camden Belediyesi tarafından "Camden Cypriot Festivali" düzenlendi.Festivale davetli olarak Kuzey Kıbrıs'tan Neşe Yaşın ,Zekai Altan, Dr. Nazım Beratlı, Kemal Aktunç ve Maraş Emek Tiyatrosu katıldı. Kıbrıslı kaynaştırmayı amaçlayan festivalde şiir, söyleşi,tiyatro, konferans ve konser gibi sosyal ve kültürel etkinlikler düzenlendi. Kıbrıs mutfağına özgü yemek örnekleri festivale katılan konuklara ikram edildi.

Camden Festivalinden bir etkinlik

MEHMET YAŞIN KIBRIS'TA

Kısa bir süre için adada bulunan Kıbrıslı şairlerden Mehmet Yaşın şiir dinleti gecesi ve kitap imza günü düzenledi.

Eray Rağıp çocuklarla

KIBRIS AŞEVİNDE SERGİ

29 Kasım 1991 tarihinde Kıbrıs Aşevinde ilginç bir sergi kuruldu. Sergide, Amerika, Afrika ve Hintli yerlilerden takas usulüyle alınmış takılar, kaplar, kıymetli taşlar, giysiler, şifalı bitki keseleri, müzik aletleri ve örtülerin yanında yerel giysilerden esinlenerek dikilmiş gömlekler, yelekler, kabanlar mükemmel el sanatları olarak dikkat çekiyordu.

Sergi sahibi Eray Rağıp'ı Kızıldere'li kıyafetleri içinde gördük. "Çok okuyan değil, çok gezen bilir" atasözünü doğrularcasına karşımıza çıkan bu genç gezginle kısa bir söyleşide bulduk. İlkokuldan sonra zorla eğitimine son verilip "Sanat altın bileziktir" denilerek terzi yanına verildiğini, bir süre sonra allece Londraya göç ettiklerini, böylece altın bileziğini de yitirdiğini söyledi. Yıllarca fabrikalarda çalıştığını ama okumayı çok istediğini, hep bir arayış ve öğrenme tutkusunu içinde olduğunu anlattı. 17 yaşından itibaren gezgin yaşamına başladığını, birçok ülke dolaşarak doğayı, insanı ve değişik kültürleri tanıdığını, insanlararası dayanışmayı öğrendiğini anlattı. Yaşadığı topluluk ve kabilelerde, özellikle Hopi Kızıldere'leriyle karşılıklı kültür alışverişinde bulunduğunu belirten Rağıp, sergideki tüm eşyaların sevgi ve dostluk ürünü olduğunu belirtti.

*Bu sayının çıkmasında
katkıda bulunan
aşağıdaki kuruluşlara
teşekkür ederiz*

*Top Shop
Birinci Ticaret şti.
Repa Ltd.
Anıl Spor
İnce Elektronik
M. Damdelen Ltd.
İnce Gümrükleme
Işıl Reklam*

